

PJO X. (1903.-1914.)
(PIUS X.)

» Pascendi dominici gregis « *enciklika o modernizmu*

1. Služba koju Nam je Bog povjerio da pasemo stado Gospodnje, među svojim prvim zadaćama koje je Krist naložio, ima onu da sa svom budnošću čuvamo polog vjere prenesene svetima, odbacujući svjetovne novosti i suprotstavljanja znanosti lažnog imena. Providnost najvišeg pastira je tolika da nije bilo vremena u kojem ona nije bila nužna Katoličkoj crkvi, jer je, krivnjom neprijatelja ljudskog roda, uvijek bilo »ljudi koji će iskrivljavati nauk« (Dj 20,30), »praznorječnih i zavodnika« (Tit 1,10), »zavodnika i zavedenih« (2 Tim 3,13). Ipak treba priznati da je, u ovo posljednje doba, prekomjerno porastao broj neprijatelja križa Kristova; oni, pomoću posve novih umijeća i punih lukavštine, pokušavaju potpuno obezvrijediti živo- tvornu snagu Crkve i, kada bi im to bilo moguće, uzdrmati temelje samoga kraljevstva Isusa Krista. Zbog toga Nam nije dopušteno šutjeti, ako ne želimo da ispadne kako ne ispunjavamo Našu veliku dužnost i da nam se dobrohotnost kojom smo do sada nastupali u nadi da ćemo pružiti zdrave savjete, spočitava kao zanemarivanje tih dužnosti.

Zahtjevnost situacije

2. Da je to nužno bez oklijevanja činiti, potiče Nas nadasve činjenica da počinitelje zabluda ne treba sada tražiti među deklariranim neprijateljima, nego se oni, a to pobuđuje veliku bol i strah, kriju u samom krilu Crkve, i to su pogubniji što su manje vidljivi. Mislimo pritom, časna braćo, na mnoge iz katoličkog laikata i, što je još žalosnije, na mnoge iz samih svećeničkih redova, koji se, pod plaštem ljubavi prema Crkvi, lišeni svakog čvrstog okrilja filozofskog i teološkog znanja, te štoviše prožeti otrovnim naucima neprijatelja Crkve, bez ustručavanja izdaju za obnovitelje same Crkve; i zbijajući svoje redove obrušavaju se na ono što je najsvetije u Kristovu djelu, ne štedeći pritom ni samu osobu božanskog Otkupitelja, kojega, svetogrdnom drzovitošću, svode na položaj običnog i jednostavnog čovjeka.

3. Ima onih koji se čude što ih mi svrstavamo među neprijatelje Crkve, no neće se naći u čudu tko god, ostavljajući po strani nakane čiji je samo Bog sudac, krene prosuđivati njihova učenja i njihov način govora i djelovanja. Nije daleko od istine onaj koji ih smatra najštetnijim neprijateljima Crkve. Naime, kao što smo već rekli, njihovi planovi uništenja ne dolaze izvan Crkve, nego unutar nje; stoga se opasnost krije gotovo u samom njezinu krvotoku i u njezinoj utrobi, s toliko sigurnijom propašću, koliko je oni više poznaju iznutra. Da bi stvar bila još gora, oni ne dižu sjekiru na grane ili izdanke, nego na sam korijen, to jest na vjeru i njezine najdublje korijene. Zasječavši zatim u taj korijen besmrtnosti nastavljaju širiti otrov cijelim stablom tako da ne štete nijedan dio katoličke istine, nijedan od dijelova koji pokušavaju zatrovati. I to, vršeći svoja bezbrojna štetna djela, nitko ih ne može natkriliti u domišljatosti i lukavstvu, jer nastupaju istodobno i kao racionalisti i kao katolici i to s tako dovitljivim pretvaranjem da lako zavedu svakog neopreznog pojedinca; a budući da su smioni više no bilo tko drugi, ne zaziru ni od čega i neustrašivo i slobodno šire svoj lažni nauk i izdaju ga tobože za pravi. Treba k tomu dodati, a to itekako unosi pometnju u srca, da oni vode jedan vrlo aktivan život, snažno i revno se posvećuju svakoj vrsti studija, te su, najčešće, na glasu zbog svoga strogog asketskog vladanja. Na kraju, a ovo gasi svaku nadu u ozdravljenje, po samim svojim učenjima odgojeni su prezirati svaki autoritet i svaku vlast, te si, uljuljkani u lažno samopouzdanje, umišljaju da je ljubav prema istini ono što je zapravo oholost i tvrdoglavost. Da, nadali smo se, istini za volju, da ćemo ih jednom navesti da donesu mudre odluke, zato smo najprije s njima postupali blago kao s djecom, prešli smo zatim na stroži pristup, i, na kraju smo, premda teška srca, pribjegli također javnim kaznama. Ali vi znate, časna braćo, kako je sve okončalo: u prvi trenutak se činilo da su prignuli svoju glavu, ali su je odmah podigli s još većom ohološću. I možda bi se još sve to moglo i prešutjeti da je riječ samo o njima; no riječ je međutim o sigurnosti katoličkog imena, dakle, nužno je izaći iz tišine, koja bi sada već predstavljala grijeh, te prokazati pred licem čitave Crkve te koji se tako loše prikrivaju.

Podjela enciklike

4. A budući da moderniste - jer se te s pravom naziva tim imenom - resi vrlo prepredena vještina da svoja učenja ne predstavljaju u koordiniranom i cjelovitom obliku, nego su raspršena i razdvojena jedna od drugih, dok su zapravo postojana i određena, bit će potrebno prije svega sakupitisva ta učenja u jedan sklop te zatim pristupiti istraživanju izvora tolikog zastranjenja i odrediti mjere kako bi se spriječile njegove štete.

Analiza modernističkih nauka

5. A kako bi se išlo redom u jednoj toliko nejasnoj materiji, treba znati kako svaki modernist predstavlja i gotovo sažima u sebi mnoge ličnosti: filozofa, vjernika, teologa, povjesničara, kritičara, apologete, reformatora; i onaj koga zapadne dužnost upoznati njihov sistem i proniknuti počela i posljedice njihovih učenja mora sve te sastavnice znati dobro razlikovati jednu od druge.

Agnosticizam kao filozofski temelj

6. Polazeći dakle od filozofa, cjelokupni temelj vjerske filozofije modernisti polažu u učenje, koje nazivamo agnosticizmom. Prema tom učenju čitavi je ljudski razum u cijelosti ograničen na područje fenomena, znači na ono što se javlja i na način na koji se javlja: niti pravo, niti prirodne sposobnosti ne dopuštaju mu ići dalje. Zbog toga mu nije dano vinuti se Bogu, niti spoznati njegovu egzistenciju, pa ni pomoću vidljivih stvari. Iz toga se zaključuje da Bog, što se tiče znanosti, ne može nipošto biti predmet njezina izravnog istraživanja, a što se tiče povijesti, ne smije mu se nikada pristupati kao povijesnom subjektu. Imajući pred očima te pretpostavke, svatko može lako dokučiti koja bi sudbina u tom slučaju snašla naravnu teologiju, razloge vjerodostojnosti i izvanjsku objavu. Sve to modernisti uklanjaju i povezuju sa intelektualizmom, smiješnim sistemom, kako oni tvrde, koji je već odavno propao. Od toga ih nije odvratila niti činjenica da je mnoge zablude Crkva već službeno osudila. Jer Vatikanski koncil ovako uči: »Ako netko kaže da se Boga jednog i istinita, stvoritelja i Gospodina našega, ne može sigurno upoznati prirodnim svjetlom ljudskog razuma, neka bude izopćen«; te slično tome: »Ako netko bude tvrdio da nije moguće, ili nije potrebno da čovjek, pomoću božanske objave, bude poučen o Bogu i štovanju koje mu ima iskazivati, neka bude izopćen«; te na kraju: »Ako netko bude tvrdio da se božanska objava ne može učiniti vjerodostojnom po izvanjskim znacima i da ljude vjeri isključivo privlači cjelokupno iskustvo ili privatno nadahnuće, neka bude izopćen.« Na koji način zatim modernisti s agnosticizma, koji predstavlja čisto stanje neznanja, prelaze na znanstveni i povijesni ateizam, koji je međutim stanje pozitivnog nijekanja, i s kojim se pravom i po kojoj logici zato s neznanja je li Bog intervenirao ili ne u povijesti ljudskog roda prelazi na to da se sve objašnjava u povijesnim okvirima ostavljajući Boga potpuno po strani kao da zapravo nikada nije intervenirao, neka odgovori tko može. Ali tako jest: za njih je utvrđeno i određeno da znanost i povijest trebaju biti bezbožne; u njima ima mjesta samo za pojave, dok su Bog i ono što govori o božanskom potpuno iz njih odstranjeni. Vidjet ćemo odmah što se u tom apsurdnom učenju tvrdi o preuzvišenoj osobi Isusa Krista, o otajstvima njegova života i njegove smrti, o njegovu uskrsnuću i uzašašću na nebesa.

Vitalni imanentizam

7. Točno je da agnosticizam ne predstavlja u učenju modernista samo negativnu stranu; pozitivna je sva u životnoj imanenciji. Oni se u svojem učenju kreću od jedne do druge. Religija, bila ona naravna ili nadnaravna, kao i svaka druga stvarnost, treba dopustiti objašnjenje. No ako se naravna teologija ukloni, ako se zatvori put objavi zbog toga jer se odbacuju razlozi vjerodostojnosti, ako se štoviše niječe svaka izvanjska objava, jasno je da je zaludu to objašnjenje tražiti izvan čovjeka. Ostaje dakle da se traži u samom čovjeku; a budući da religija nije ništa drugo već način življenja, njezino se tumačenje mora tražiti upravo u čovjekovu životu. Otud princip religijske imanencije. Više od toga, ono što, da tako kažemo, daje prvi poticaj svakoj životnoj pojavnosti, u što se ubraja također religija, uvijek treba pripisati određenoj potrebi; prapočetke zatim, govoreći poglavito o životu, treba pripisati jednoj kretnji srca, odnosno hoćemo reći osjećaju. Zbog

toga, budući daje Bog predmet religije, moramo zaključiti da se vjeru, početak i temelj svake religije, mora dovesti u vezu s osjećajem koji izvire iz potrebe za božanstvom. Ta potreba, koju čovjek čuti tek u određenim i povlaštenim prigodama, ne može po sebi pripadati području svijesti; nego se nalazi u pozadini poput nekog principa skrivenog ispod razine same svijesti, ili, kao što se kaže u rječniku posuđenom od suvremene filozofije, u podsvijesti, gdje njezin korijen ostaje obavijen tajnom i neshvatljiv. Ako se zatim postavi pitanje na koji se način iz te potrebe za božanstvom, koju čovjek osjeća u samom sebi, prelazi na religiju, modernisti odgovaraju na sljedeći način. Znanost i povijest, kažu oni, omeđeni su s dvije granice: jedne vanjske, a to je vidljivi svijet; druge unutarnje, a to je svijest. Svaku od tih granica koje ovi imaju nije moguće prijeći; izvan toga one se nalaze pred nepoznatim. Pred tim nepoznatim, bilo da je ono izvan čovjeka ili se krije u čovjeku u skrovištima podsvijesti, potreba za božanskim, kojoj ne prethodi bilo kakav umni čin, kao što to hoće fideizam, u duši koja već samoniklo naginje religiji budi određeni osjećaj; taj osjećaj, bilo kao predmet bilo kao nutarnji uzrok, podrazumijeva u sebi stvarnost božanskog i na određen način povezuje čovjeka s Bogom. Taj osjećaj modernisti nazivaju upravo religijom i smatraju ga ishodištem religije.

8. No u tome se ne iscrpljuje cjelokupno njihovo filozofiranje, ili, bolje reći, njihovo buncanje. Pošto u tome osjećaju oni ne samo da susreću vjeru nego s vjerom i u samoj vjeri shvaćenoj na njihov način, drže da se nalazi također objava. I što bi se onda smatralo objavom? Odnosno nije li možda objava, ili bar počelo objave, onaj religijski osjećaj koji se u jednom trenutku javi u savjesti? Nije li objava pokazivanje, premda na nejasan način, Boga dušama u tom istom religijskom osjećaju? Dodaju štoviše da je, budući da je Bog istodobno i predmet i uzrok vjere, spomenuta objava istodobno Bog i Božja objava: ima naime Boga ujedno i za objavitelja i za objavu. Otud, časna braćo, ona apsurdna tvrdnja modernista da se svaka religija, prema različitom vidiku pod kojim se promatra, mora u isti mah nazivati naravnom i nadnaravnom. Otud kod modernista to miješanje savjesti i objave, koje kod njih imaju isto značenje. Otud zakon, po kojem se religijska svijest predstavlja kao univerzalno pravilo, koje je potrebno potpuno izjednačiti s objavom i kojem su se svi dužni podložiti, uključujući tu i najvišu vlast Crkve, bilo kada ona poučava, bilo kada donosi uredbu što se tiče bogoštovlja ili stega.

Posljedica – izobličenje religijske povijesti

9. Međutim u čitavom ovom postupku iz kojeg, prema riječima modernista, proizlaze vjera i objava, treba imati pred očima jedno, što je od osnovne važnosti za povijesno-kritičke posljedice, koje to za sobom povlači. Taj Nespoznatljivi, o kojem govore, izlazi iz skrovitosti i razotkriva se vjeri. Čini to u tijesnoj povezanosti s određenim fenomenom, koji, premda pripada području znanosti i povijesti, također na određeni način prelazi njihove granice. Taj fenomen može biti bilo koja prirodna pojava koja u sebi krije nešto tajanstveno; može biti također neki čovjek čija narav, geste i riječi dosta odudaraju od uobičajenih

povijesnih zakonitosti i društvenih klišeja. Dakle, vjera, koju privlači Nespoznatljivi, potpuno zaokuplja i zaposjeda cijeli taj fenomen i prožima ga na neki način svojim životom. Iz toga proizlaze dvije stvari: ponajprije takva preobrazba fenomena do te mjere, rekli bismo, da ovaj biva uzdignut gotovo u stanje jednako božanskom, koje ga čini prikladnim, kao materiju, za božanski oblik, koji će vjera ovdje unijeti; drugo, određeno izobličenje, do kojeg dolazi zbog toga što mu se, budući da je vjera lišila fenomen njegovih primjesa vremena i mjesta, lako pridaje ono što u stvarnosti zapravo nema: to se prije svega događa kada je riječ o drevnim fenomenima, i toliko više što su stariji. Iz toga dvoga modernisti izvlače za sebe dva osnovna pravila: ona, povezana s trećim koji je već preuzet iz agnosticizma, tvore gotovo temelj kritike povijesti. Prikažimo to jednim primjerom, preuzetim iz osobe Isusa Krista. U Kristovoj osobi, tvrde oni, znanost i povijest ne nalaze ničeg nadljudskog. Dakle, na osnovi prvog pravila koje proizlazi iz agnosticizma, iz povijesti se mora izbrisati sve ono što upućuje na božansko. Još i više od toga, u skladu s drugim osnovnim pravilom, povijesnu Kristovu osobu vjera je preoblikovala: dakle potrebno ju je lišiti svega onoga što je izdiže iznad povijesnog stanja. Na kraju, tu je osobu vjera i izobličila, kao što uči treće osnovno pravilo: dakle iz nje valja ukloniti sva razglabanja, sve činjenice, ukratko, sve ono što se ne podudara s njezinom naravi, njezinim položajem i prosvjedošću, mjestom i vremenom u kojem je živjela. Nama će ovaj način razmišljanja djelovati čudnim, ali evo u tome se sastoji kritika modernista.

10. Dakle, religijski osjećaj, koji po nekom imanentnom porivu izlazi iz skrovišta podsvijesti, klica je čitave religije i ujedno uzrok onoga što je bilo ili će tek postati u bilo kojoj religiji. Isprva sirov i gotovo bezobličan, malo-pomalo, pod utjecajem tajanstvenog principa po kojem se rađa, taj bi se osjećaj usavršavao, ovisno o naprecima ljudskog života, čiji, kao što se tvrdi, predstavlja oblik. Tako bi se rađala svaka religija, pa i ona nadnaravna: one nisu ništa drugo doli izražaj navedenog religijskog osjećaja. Ne smatra se da je drukčije i s katoličkom religijom; štoviše ona je potpuno jednaka ostalima: jer ona nije drukčije nastala, nego putem vitalne imanencije u svijesti Krista, čovjeka vrlo uzvišene naravi, kojemu nitko nije niti će biti ravan. Slušajući to mi ostajemo zapanjeni zbog tih toliko smjelih i svetogrdnih tvrdnji! Ipak, časna braćo, to nisu nepromišljena zborenja nevjernika. To su katolici, to su štoviše brojni svećenici koji tako javno govore. Što je još gore, dok zbore te i slične bemislice, hvalisaju se da reformiraju Crkvu! Ovdje nije više riječ o drevnoj zabludi, koja ljudskoj naravi pridaje gotovo neko pravo u nadnaravnom redu. Ide se i dalje; sve dotle da se tvrdi da je naša presveta religija, u čovjeku Kristu jednako kao i u nama, potpuno prirodan plod naravi. Ne znamo postoji li prikladniji način da se dokine svaki nadnaravni red. Zato je s potpunim pravom Vatikanski koncil izjavio: »Ako netko kaže da Bog ne može čovjeka uzdići do spoznanja i savršenosti koja nadilazi narav, nego da može i mora sam i vlastitim snagama, sa stalnim progresom, prispjeti na kraju posjedovanju svake istine i svakog dobra, neka bude izopćen.«.

Porijeklo dogmi

11. Sve do sad, ipak, časna braćo, nismo vidjeli da se daje prostora djelovanju razuma. Ipak, prema učenjima modernista, razum ima svoj udio u činu vjere. Korisno je promotriti na koji način to biva. U tome osjećaju, kažu, o kojem se često govorilo upravo zato što je osjećaj a ne poznavanje, Bog se uistinu pokazuje čovjeku, ali na tako konfuzan način da se malo ili jedva razlikuje od subjekta vjerovanja. Potrebno je dakle da se taj osjećaj pomalo rasvijetli, tako da se može u njemu Boga potpuno nazrijeti i razlučiti ga od subjekta. A to je upravo zadaća razuma, kojemu je svojstveno razmišljati i raščlanjivati i po njemu čovjek životne pojavnosti koje se javljaju u njemu najprije pretvara u mentalne predodžbe a zatim ih izražava na verbalan način. Otud raširena izreka modernista da religiozan čovjek mora misliti svoju vjeru. Razum se dakle, našavši se iznenada uz osjećaj, nad njega prigiba i na njemu vrši zahvat sličan onomu što ga čini slikar koji osvjetljava i oživljava crtež na slici koji je izbljedio od starosti. Tu usporedbu donosi jedan od učitelja modernizma. Dvojako je djelovanje uma u tom poslu: najprije, prirodnim i spontanom činom, izražava svoju spoznaju jednostavnom i opće poznatom rečenicom; zatim, razmišljanjem i dubljim pronicanjem, ili, kao što kažu, obrađujući svoju misao, izražava ono što misli sekundarnim rečenicama, koje istina proizlaze iz prve, ali su istančanije i jasnije. Te sekundarne rečenice, kada ih najviše crkveno učiteljstvo proglasi pravovaljanima, sačinjavat će upravo dogmu.

12. Time se, što se tiče učenja modernista, nalazimo pred jednim od poglavlja od najveće važnosti, u samom srcu i samoj naravi dogme. Jer oni porijeklo dogme stavljaju u te prve jednostavne formule koje se, pod određenim vidikom, mora smatrati bitnima za vjeru, budući da objava, da bi uistinu to bila, zahtijeva da se Bog jasno pokaže u svijesti. Sama dogma zatim, prema onomu što izgleda oni tvrde, sačinjena je upravo od sekundarnih formula. Da bi se bolje upoznalo dogmu treba najprije istražiti odnos koji postoji između religijskih formulacija i religijskog osjećaja. U tomu neće imati teškoća onaj koji će smatrati nečim što se samo po sebi podrazumijeva da svrha tih formulacija nije ništa drugo nego da pruže način vjerniku da obrazloži vlastitu vjeru. Zbog toga te formulacije služe za posredovanje između vjernika i njegove vjere. Što se tiče vjere, ti su izrazi neprikladni da izraze njezin objekt te ih modernisti nazivaju simbolima; što se pak tiče vjernika, svode se na puka oruđa.

Njihova evolucija

13. Nije dopušteno zato ni na koji način držati kako oni izražavaju jednu apsolutnu istinu, budući da su, kao simboli, tek jednostavne predodžbe istine, te je stoga potrebno prilagoditi ih čovjekovu religijskom osjećaju; kao oruđa, prenositeljice su istine, i zato se sa svoje strane moraju prilagoditi čovjeku u pogledu religijskog osjećaja. A budući da religijski osjećaj, kao onaj koji za predmet ima apsolutnost, pruža bezbrojne aspekte, te se danas može javiti jedan a sutra drugi, pa slično tome onaj koji vjeruje može prolaziti kroz bezbrojne i različite okolnosti, iz toga slijedi da formulacije koje mi nazivamo dogmama moraju podlijegati istim

promjenjivostima te stoga biti kadre varirati. Tako se stvorio prostor za duboki razvoj dogmi. Beskrajne li gomile sofizama koja ruši i razara svaku religiju! I taj, ne samo moguć, nego nužan razvoj i promjenu dogmi, modernisti ne samo da drsko zastupaju nego on predstavlja logičnu posljedicu njihovih izjava. Naime među stožerima njihova učenja jest i ovaj, preuzet iz principa vitalne imanencije: da religijske formulacije, da bi uistinu bile to, a ne puke spekulacije uma, nužno je da budu žive i da žive istim životom kojim živi religijski osjećaj. To ne treba shvatiti tako kao da bi te formulacije, posebno ako su one čisto imaginarnog tipa, bile sastavljene navlaš za religijski osjećaj - jer je manje važno njihovo podrijetlo, kao i njihov broj i njihova kvaliteta - nego tako da njih same, sastavljene prema potrebi tako da budu podložne promjenama, religijski osjećaj upija u sebe te one postaju njegov sastavni dio. Drugim riječima, nužno je da prvu formulaciju prihvati i potvrdi srce i da rad na oblikovanju sekundarnih formula koji će uslijediti bude vršen pod vodstvom srca. Iz toga slijedi da te formulacije, da bi bile žive, moraju biti i ostati primjerene i za vjeru i za vjernika. Zato ako iz bilo kojeg razloga ne dođe do te prilagodbe, one gube prvotno značenje i zahtijevaju da ih se preinači. Predstavljajući tako vrijednost i promjenjivost dogmatskih formulacija, ne čudi što su modernisti dogme toliko prezirali; dok naprotiv u svijest dozivaju i veličaju religijski osjećaj i religijski život. Zato tako krajnje bezočno kritiziraju Crkvu, osuđujući je da je potpuno skrenula s puta i da ne umije razlikovati između materijalnog značenja formulacija i njihova religijskog i moralnog značenja, te tvrdoglavo, no uzalud, prijanja uz formulacije lišene smisla, puštajući da se religija sruši poput kule od karata. O, zaista »slijepci i vode slijepih« koji, nadimajući se oholim imenom znanosti, iznose tlapnje kojima izobličuju vječni pojam istine i istinski religijski osjećaj: »šireći novi sistem, vođeni bezočnom i neobuzdanom pomamom za novošću, ne traže istinu tamo gdje se ona sigurno nalazi, te prezirući svete apostolske tradicije, prijanjaju uz šuplje, ništavne, nesigurne nauke koje je Crkva osudila i njima, ti bezumnici jedni, vjeruju da podupiru i zastupaju samu istinu.«

Modernist kao vjernik – osobno iskustvo i vjerska sigurnost

14. Do ovdje smo, časna braćo, modernista promatrali kao filozofa. Sada ćemo učiniti jedan daljnji korak te ga promatrati u njegovu svojstvu vjernika. Ako želimo vidjeti na koji se način, u modernizmu, vjernik razlikuje od filozofa, valja primijetiti da, premda filozof objekt vjere promatra u božanskoj stvarnosti, tu stvarnost također nigdje drugdje ne susreće već u vjernikovoju duši, kao nešto što ova doživljava i izražava: postoji li ona ili ne u samoj sebi izvan tog osjećaja i tog izraza, njega uopće ne zanima. Nasuprot tome vjernik pouzdano i nedvojbeno zna da božanska stvarnost zaista postoji u samoj sebi, te baš nimalo ne ovisi o onome koji vjeruje. Ako zatim postavimo pitanje na čemu se temelji ta vjernikova tvrdnja, modernisti odgovaraju: na osobnom iskustvu. No dok tako govore udaljavaju se od racionalista, ali dijele mišljenje protestanata i lažnih mistika. Tako oni govore o tome. U religijskom osjećaju mora se prepoznati gotovo određena intuicija srca, koja dovodi čovjeka u neposredan doticaj sa samom Božjom stvarnošću i ulijeva mu snažnu uvjerenost u njegovo postojanje i njegovo djelovanje u čovjeku i izvan njega, koja uvelike nadilazi

svako znanstveno uvjeravanje. Tvrde stoga da postoji jedno pravo iskustvo, i to takvo da nadvisuje svako razumsko iskustvo; ako neki, poput racionalistá, niječu to iskustvo, čine to i tome uče zato što se ne žele dovesti u moralna stanja koja se iziskuju za postizanje jednog takvog iskustva. To iskustvo, jer ima i onih koji su ga stekli, obrazuje vjernika točno i na pravi način.

Koliko smo samo daleko od katoličkog učenja! Slične je tlapnje Vatikanski koncil već bio osudio. Vidjet ćemo nešto dalje kako se s tim teorijama, združenim sa ostalim već spomenutim zabludama, širom otvaraju vrata ateizmu. Korisno je ovdje odmah primijetiti da se kada se to učenje o iskustvu poveže s učenjem o simbolizmu, svaka religija, pa i idolopoklonstvo, mora smatrati pravom. Zašto naime ne bi bilo moguće da se ta iskustva sreću u svakoj religiji? I ako bi se stvarno sretala bilo bi mnogo onih koji bi tomu težili. Pa s kojim pravom modernisti niječu istinu iskustvu jednog muslimana? S kojim pravom prava iskustva vežu samo uz katolike? Naime modernisti ne niječu, nego štoviše dopuštaju, jedni prikriveno drugi otvoreno, da su sve religije istinite. I da ne mogu misliti drukčije, nešto je sasvim očito. Naime zbog kojeg bi se razloga, prema njihovim načelima, ikada bilo koju religiju moglo smatrati lažnom? Bez sumnje zbog jednog od ova dva: ili zbog lažnosti religijskog osjećaja, ili zbog lažnosti formulacije koju je izrazio um. Religijski osjećaj, premda može biti manje ili više savršen, uvijek je jedan: zatim intelektualna formulacija, da bi bila istinita, dovoljno da odgovara religijskom osjećaju i vjerniku, kojom god da snagom uma taj raspolaže. Još više, u srazu različitih religija, modernisti će moći smatrati da katolička religija ima više istina jer je življa, i zaslužuje s većim pravom naziv kršćanska, jer na puniji način odgovara počecima kršćanstva. Da iz datih pretpostavki proizlaze te posljedice, sigurno se ne može činiti apsurdnim. Sasvim je apsurdno međutim da katolici i svećenici, koji, kao što volimo vjerovati, zaziru od tih zabluda, zapravo se ponašaju kao da ih zastupaju. Jer tolike hvale upućuju na račun onih koji uče te zablude, tolike im časti javno iskazuju da oni više ne časte osobe, koje možda i resi poneka zasluga, nego prije zablude koje one otvoreno ispovijedaju i pokušavaju propagirati svim ljudima.

Vjersko iskustvo i predaja

15. No, osim svega do sada rečenog, to se učenje o iskustvu s druge strane potpuno kosi s katoličkom istinom. Naime ono biva prošireno i primijenjeno na tradiciju koju je do sada Crkva prihvaćala te je uništava. Naime, modernisti tradiciju shvaćaju kao prenošenje prvobitnog iskustva nekih drugih osoba, po propovijedanju, s pomoću intelektualne formulacije. Toj formulaciji stoga, osim vrijednosti predodžbe, pridaju jednu takvu moć sugestije, koja se događa i u onomu koji vjeruje, kako bi se probudio religijski osjećaj ako je ovaj otupio i obnovilo iskustvo koje je jednom već ostvareno, i u onima koji još uvijek ne vjeruju, kako bi se u njima po prvi put pobudio religijski osjećaj i rodilo iskustvo. Na taj način religijsko se iskustvo širi među narodima; ne samo kod sadašnjih naraštaja pomoću propovijedanja nego također među budućim naraštajima pomoću knjiga i usmenim prenošenjem jednih drugima. Događa se zatim da se takvo prenošenje iskustva katkad ukorijeni i živi, a katkad odmah ostane bez ploda i iščezne. Za moderniste je

samo življenje dokaz istini; jer za njih su istina i život jedno te isto. Iz čega se može ponovno zaključiti da su sve religije, koliki god da je njihov broj, jednako prave, jer kada to ne bi bile, ne bi živjele.

Vjera i znanost

16. Stigavši do ovdje, časna braćo, imamo dovoljno elemenata da spoznamo koji red modernisti utvrđuju između vjere i znanosti; a pod nazivom znanost oni podrazumijevaju također povijest. Na prvome se mjestu mora držati da je objekt jedne potpuno različit od objekta druge i od njega odijeljen, jer se vjera bavi isključivo stvari, za koju znanost tvrdi da je u sebi nespoznatljiva. Dakle potpuno im je različito područje dodijeljeno: znanost je sva u stvarnosti pojava, gdje vjera uopće na zalazi; ona se naprotiv bavi božanskom stvarnošću koja je znanosti potpuno nepoznata. Iz čega se izvlači zaključak da između vjere i znanosti ne može nikada doći do razdora, jer, ako svaka od njih drži svoje područje, neće se nikada moći susresti, pa stoga ne može među njima ni doći do proturječnosti. Ako se toj tvrdnji suprotstavi činjenicu da u vidljivom svijetu postoje stvari koje također pripadaju vjeri, poput Kristova ljudskog života, modernisti će je zanijekati. Jer premda te stvari pripadaju području pojavnoga svijeta, budući da su oživljene od strane vjere te ih je, na način koji smo već objasnili, ona preobrazila i promijenila njihov oblik, uklonjene su iz osjetnoga svijeta i preobražene da postanu božanska materija. Dakle, ako se i dalje bude pitalo je li Krist činio prava čuda i izricao prava proroštva, je li doista uskrsnuo i uzašao na nebo, neznabožička će znanost to nijekati, vjera će to tvrditi; no neće zbog toga među njima doći do sukoba. Naime to će nijekati filozof kao filozof obraćajući se filozofima i promatrajući Krista isključivo u njegovoj povijesnoj stvarnosti; tvrdit će to vjernik kao vjernik govoreći vjericima i promatrajući Kristov život kao život življen po vjeri i u vjeri.

Vjera podređena znanosti

17. Ipak, doista bi se prevario onaj koji, imajući u vidu te teorije, drži kako ima pravo smatrati da su vjera i znanost jedna o drugoj neovisne. Što se tiče znanosti - to je izvan svake sumnje, no nešto je sasvim drugo s vjerom, koja, ne iz jednog, nego iz tri razloga, mora biti predmet znanstvenog postupka. Naime, mora se u prvom redu imati pred očima da u svakom religijskom događaju, kada se izuzme božanska stvarnost i iskustvo te stvarnosti od strane vjernika, sve ostalo, a na osobit način religijske formulacije ne izlaze iz područja pojava te dakle potpadaju pod vlast znanosti. Neka i vjernik iziđe iz svijeta, ako mu je moguće; ipak sve dok ostaje u svijetu neće nikada moći izmaći, htio to ili ne, zakonima, znanstvenom i povijesnom promatranju i sudovima. I više od toga, premda se kaže da je Bog predmet samo vjere, to se ipak mora podrazumijevati samo za božansku stvarnost, a ne i za ideju o Bogu. Ideja o Bogu je također podložna znanosti; ova posljednja, dok se kreće u logičkom redu, uzdiže se sve do apsolutnog i idealnog. Pravo je dakle filozofije ili znanosti istraživati ideju o Bogu, voditi je u njezinu razvoju, ispraviti je kada se u nju umiješa neki strani element; dakle ponavljati za modernistima da religijski razvoj mora biti usklađen s moralnim i intelektualnim razvitkom; odnosno, kao što uči jedan njihov učitelj, mora biti podređen. Na kraju

treba također primijetiti da čovjek ne trpi u sebi dualizam: zbog toga vjernik osjeća duboku potrebu na taj način uskladiti vjeru sa znanostu da se ne kosi s općim znanstvenim poimanjem svemira.

Tako se dakle razabire da je znanost posve slobodna od vjere; vjera međutim, premda se proglašava odvojenom od znanosti, njoj je podložna. Sve je to, časna braćo, sasvim suprotno od onoga što je učio naš prethodnik Pio IX.: »Dužnost je filozofije, na području religije, ne da vlada nego da služi, ne da propisuje što se mora vjerovati, nego to prigrliti s razumnim poštovanjem, niti istraživati dubinu Božjih otajstava, nego Boga pobožno i ponizno častiti.«

Modernisti potpuno izokreću stvari. Zbog toga se na njih može primijeniti ono što je naš prethodnik Grgur IX. pisao o nekim teolozima svoga doba: »Neki među vama, naduti poput mješine duhom ispraznosti, trse se profanom novošću nadići izraze koji su ostavili oci; izvrćući racionalnom filozofskom nauku poznavanje nebeskih stvari, ne radi toga da to bude na korist slušateljima nego da se razmeću učenošću [...] Ovi, zavedeni različitim i stranim učenjima, pretvaraju glavu u rep i prisiljavaju kraljicu da služi sluškinji.«

Metode modernista

18. Što je očitije iz samoga vladanja modernista, koje je potpuno sukladno onom što uče. U spisima i govorima oni nerijetko zastupaju sad jedno sad drugo učenje, tako da se lako stječe zaključak da su nejasni i nepouzdana. Ali sve se to čini hotimice, naime zbog mišljenja da zastupaju međusobnu odvojenost vjere i znanosti. Zato se zna dogoditi da se u njihovim knjigama susreću stvari koje bi rekao i jedan katolik; no već na idućoj stranici susreću se druge koje su tipične za učenje jednog racionalista. Zbog toga kada pišu povijest, uopće ne spominju Kristovo božanstvo; kada međutim propovijedaju u crkvama, odlučno ga zastupaju. Otud jednako tako u povijesti ne uzimaju nimalo u obzir ni oce ni koncile; nego kada daju vjersku pouku puku, citiraju ih s poštovanjem. Zbog toga razlikuju teološku i pastoralnu egzegezu od znanstvene i povijesne egzegeze. Slično tome, polazeći od toga da znanost nije nimalo ovisna o vjeri, kada govore o filozofiji, povijesti i kritici, bez imalo bojazni slijede Lutherove tragove i razmeću se preziranjem katoličkog nauka, učenja svetih otaca, ekumenskih sinoda i crkvenog učiteljstva; i ako ih se zbog toga ukori, iz sveg se glasa deru da im se krše slobode. Na kraju, zastupajući da vjera mora biti podložna znanstvenom istraživanju, neprestano i otvoreno kritiziraju Crkvu, jer uporno odbija podvrgnuti i prilagoditi svoje dogme filozofskom mišljenju; a oni, sa svoje strane, potiskujući staru teologiju u ropotarnicu povijesti, nastoje uvesti jednu novu, koja je sva protkana filozofskim buncanjem.

Modernist kao teolog: njihovi principi, imanencija i simbolizam

19. Time nam se, časna braćo, konačno stvara prostor u kojemu možemo promatrati moderniste na teološkom području. Teška je to zadaća, ali neće nam trebati puno da se izvučemo iz škripca. Cilj koji se želi postići jest pomirenje vjere sa znanošću, pri čemu ostaje neokrnjen primat znanosti nad vjerom. U tom poslu teolog modernist koristi se istim principima koje vidimo da koristi filozofija, prilagođavajući ih vjerniku, to su principi imanencije i simbolizma. Evo s kolikom lakoćom on obavlja svoj posao. Filozof je rekao: »Počelo vjere je imanentno«; vjernik je pridodao: »To je počelo Bog«; teolog dakle zaključuje: »Bog je imanentan u čovjeku.« Otud tvrdnja o teološkoj imanenciji. Jednako tako: filozof smatra sigurnim da su »predodžbe predmeta vjere jednostavno simbolične«; vjernik je ustvrdio da je »predmet vjere Bog u samom sebi«; teolog dakle izjavljuje: »Predodžbe božanske stvarnosti su simbolične.« Otud teološki simbolizam. Golemih li zabluda! A koliko su pogubne jasno se vidi kada se promotri ono što iz njih proizlazi. Naime, da odmah kažemo nešto o simbolizmu, budući da su simboli to što jesu u odnosu na predmet, dok u odnosu na vjernika nisu ništa drugo već oruđa, potrebno je prije svega, tako uče modernisti, da vjernik ne prijanja previše uz formulaciju, nego da se njome koristi samo u svrhu da se sjedini s apsolutnom istinom, koju formulacija ujedno otkriva i skriva, trudi se naime da ju izrazi ali nikada u tome ne uspijeva. Hoće zatim da vjernik koristi te formulacije ukoliko mu koriste, budući da su dane na korist a ne da bi predstavljale smetnju; osim, razumije se, poštivanja koje se, iz društvenih obzira, duguje formulacijama koje je javno učiteljstvo ocijenilo prikladnima za izražavanje opće svijesti, sve dok samo učiteljstvo ne odredi drukčije. Što se zatim tiče imanencije, nije lako odrediti što pod njom razumiju modernisti, budući da među njima vladaju različita mišljenja. Jedni je smještaju u činjenicu da je Bog tvorac toliko intimno prisutan u čovjeku, da mu je bliži no što je on samom sebi; što se, ako se zdravo shvati, ne može osporiti. Drugi misle da je božanski čin jedno s činom naravi, kao što je prvi uzrok jedno s drugim uzrokom; a to bi uništilo nadnaravni red. Drugi ga opet tumače tako da navode na sumnju u jedan panteistički smisao; što je, ako ćemo pravo, dosljednije ostatku njihova učenja.

20. Toj postavci o imanenciji pridodaje se jedna druga, koja se može nazvati božanskom postojanošću, a jedna se od druge razlikuje na onaj isti način na koji se privatno iskustvo razlikuje od iskustva prenesenog putem predaje. Jedan će primjer predočiti taj pojam: to je primjer Crkve i sakramenata. Za Crkvu i sakramente, kažu, ne smije se smatrati da ih je sam Krist ustanovio. To brani agnosticizam, koji u Kristu ne vidi ništa više od čovjeka, čija se vjerska svijest, kao i svijest svakog drugog čovjeka, malo-pomalo oblikovala; priječi to zakon imanencije, koji ne dopušta, da se poslužimo njihovim riječima, izvanjske primjene; priječi to također zakon evolucije po kojem je za razvoj klica potrebno vrijeme i određeni niz okolnosti; priječi to na kraju povijest, koja pokazuje da je takav stvarno bio tijek stvari. Ipak mora se smatrati da je Crkvu i sakramente na posredan način ustanovio Krist. Ali na koji način? Evo. Sve kršćanske svijesti, tvrde oni, bile su prividno uključene u svijesti Isusa Krista, kao što je to biljka u sjemenu. A pošto klice žive život sjemena, tako se treba tvrditi da svi kršćani žive Kristov život. Ali Kristov život, prema

vjeri, jest božanski; dakle i život kršćana je božanski. Ako su prema tome iz toga života, tijekom stoljeća, ponikli Crkva i sakramenti, s punim se pravom može reći da je to podrijetlo od Krista te da je božansko. Na isti način dokazuju da su božanska Pisma i da su božanske dogme. I time se može reći kako je teologija modernista zaokružena. Neznatna stvar, ako ćemo pravo, ali više no obilna za onoga koji drži da se uvijek i u svemu moraju poštivati zaključci znanosti. Primjena tih teorija na druge točke, koje ćemo izložiti, svatko će moći sam za sebe učiniti.

Dogma i sakramenti

21. Govorili smo do sada o porijeklu i naravi vjere. Ali budući da su mnogi njezini izdanci, a glavni među njima su Crkva, dogma, bogoštovlje, svete knjige, potrebno je znati što modernisti i o njima uče. I da započnemo od dogme, od toga koje je njezino podrijetlo i narav, možemo reći kako je to naznačeno još ranije. Dogma proizlazi iz potrebe da vjernik pokuša raditi na svojoj religijskoj misli, kako bi svoju i tuđu svijest sve više rasvijetlio. Taj se rad sav sastoji u istraživanju i izlaganju prve formulacije, i to ne u njoj samoj i na racionalan način, nego ovisno o okolnostima ili, kao što nejasnije tvrde, na jedan bitan način. Otud proizlazi da se oko iste formiraju sekundarne formulacije, koje će, nakon što budu sažete i povezane u jedinstvenu doktrinarnu konstrukciju, te nakon što ih javno učiteljstvo potvrdi kao one koje odgovaraju općoj svijesti, biti prozване dogmama. Od dogme valja pomno razlikovati teološke spekulacije; one, premda ne žive životom dogme, ipak su korisne kako za to da se između religije i znanosti uspostavi skladan odnos i među njima ukloni svaki kontrast, tako i za to da se ističu prema vani i brane samu religiju; i tko zna neće li također jednoga dana koristiti u pripremi materije za neku buduću dogmu. O bogoštovlju, zatim, nema se mnogo za reći, ako se pod tim nazivom ne bi podrazumijevalo čak i sakramente, oko kojih modernisti ispredaju najteže zablude. Oni drže kako bogoštovlje proizlazi iz dvostruke potrebe; budući da se, ponovno to primijetimo, u njihovu sustavu sve pripisuje dubokim potrebama. Jedna je da se vjeri da nešto opipljivo; druga je potreba da ju se širi i naviješta, što se ne može ostvariti bez nekog opipljivog oblika i bez posvetnih čina, koje se naziva sakramentima. Što se zatim tiče sakramenata, oni se za moderniste svode na puke simbole ili znakove, koji međutim nisu nedjelotvorni; njihovu djelotvornost pokušavaju protumačiti primjerom nekih riječi koje su spletom sretnih okolnosti stekle snagu širenja nekih snažnih ideja te vrlo duboko pogađaju duše. Kao što su te riječi određene za spomenute ideje, tako su i sakramenti određeni za vjerski osjećaj: nikakve od njih koristi. Sigurno bi govorili jasnije ako bi tvrdili da su sakramenti ustanovljeni jedino za to da hrane vjeru. Ali to je Tridentski koncil osudio: »Ako netko bude tvrdio da su ti sakramenti ustanovljeni samo zato da hrane vjeru, neka se izopći.«

Sveto Pismo

22. O naravi i porijeklu svetih knjiga već se govorilo. Prema modernističkoj misli, može ih se definirati kao zbirku iskustava: to ne bi bila opća iskustva što ih ima svaki čovjek, nego izvanredna i glasovitija koja su se zbila u nekim religijama. Upravo tako oni uče o našim knjigama Staroga i Novoga zavjeta. Zbog vlastite komotnosti, ipak, vrlo lukavo opažaju da, premda je iskustvo sadašnje, ono može katkad preuzeti materiju iz prošlosti ili čak budućnosti, ako vjernik ili zbog spomena ponovno u sadašnjosti proživljava prošlost, ili u obliku predokusa već živi budućnost. Time se objašnjava zašto se među svete knjige ubrajaju također povijesni i apokaliptični spisi. Tako se dakle u tim knjigama govori o Bogu preko usta vjernika; ali, kao što to uči modernistička teologija, samo po vitalnoj imanentnosti i postojanosti. Želi li netko znati u čemu se poslije svega ovoga sastoji nadahnuće, oni će odgovoriti da se ono ni po čemu ne razlikuje, osim možda po određenoj većoj snazi, od potrebe koju vjernik osjeća da riječju i slovom očituje vlastitu vjeru. To je nešto nalik onome što se zbiva u pjesničkom nadahnuću, zbog čega netko reče: Bog je u nama, on u grudima našim pali plam. To je upravo način zbog kojeg se Boga mora smatrati izvorom nadahnuća svetih knjiga. Modernisti uz to tvrde da u tim knjigama nema ništa što nije nadahnuto. U tome bi ih netko mogao smatrati pravovjernijima od određenih modernih teologa koji ponešto sužavaju nadahnuće, kao, tek da navedemo jedan primjer, u slučaju takozvanih prešutnih citata. No to su samo riječi. Zato ako, prema agnosticizmu, smatramo Bibliju ljudskom rukotvorinom koja služi ljudima, pa čak i ako se teologu dopusti da je naziva božanskom po imanenciji, zar bi se uopće u njoj našlo mjesta za nadahnuće? Da, modernisti potvrđuju potpuno nadahnuće; ali, u katoličkom smislu, zapravo niječu svako nadahnuće.

Crkva

23. Širu nam materiju pruža ono što modernistička škola tlapo o Crkvi. Ovdje treba predmnijevati da je Crkva prema njima plod dviju potreba: jedne u vjerniku, osobito ako je on imao neko izvorno i jedinstveno iskustvo, da drugima priopći vlastitu vjeru; druge u zajednici, nakon što je vjera postala zajednička mnogim, da se grupira u društvo i da sačuva, umnoži i propagira opće dobro. Što je dakle Crkva? Dio kolektivne svijesti, odnosno kolektivnost pojedinačnih svijesti, koje su, po vitalnoj trajnosti, sve ovisne o prvom vjerniku, to jest, u slučaju katolika, o Kristu. Svako društvo treba autoritet koji će ga voditi, čija će zadaća biti upravljati pripadnike društva zajedničkom cilju te mudro čuvati povezujuće sastavnice, a ove u vjerskom društvu predstavljaju nauk i bogoštovlje.

Zato u Katoličkoj crkvi postoji trostruka vlast: disciplinska, dogmatska i obredna. Narav tog autoriteta mora se izvesti iz njegova podrijetla, a iz naravi će se pak morati izvesti prava i dužnosti. Velika je zabluda bila to što je u neka prošla vremena autoritet dolazio Crkvi izvana, to jest izravno od Boga: i zato ju se pravom smatralo autokratskom. No te su teorije već izašle iz mode. Kao što je Crkva potekla iz kolektivnosti svijesti, tako autoritet nužno proizlazi iz same Crkve. Zato se vlast, jednako kao i Crkva, proistječe iz religijske

svijesti i zato istoj ostaje podložna; a ako nestane te podložnosti pretvara se u tiraniju. Tijekom vremena osjećaj slobode je došao do svoga punog razvoja. U građanskom društvu javna je svijest htjela narodni režim. Ali čovjekova savjest, kao i život, je jedna jedina. Ako dakle crkvena vlast ne želi izazvati i održavati unutarnji sukob u ljudskim savjestima, nužno je da se i ona sama pokori demokratskim oblicima; to više što će, ako to ne prihvati, doći do neposrednog rasula. Suludo je vjerovati da se može ustuknuti i učiniti korak natrag u osjećaju slobode koja danas vlada. Svako njegovo suzbijanje i ograničavanje silom dovest će do toga da se još silnije razbukta i u svome plamenu proždre i religiju i Crkvu. Sve ovo do sada je način razmišljanja modernista; zbog svega toga svi su oni išli za tim da iznađu načine kako pomiriti autoritet Crkve sa slobodom vjernika.

Odnosi između Crkve i države

24. Međutim, Crkva mora uspostavljati prijateljske odnose, ne samo unutar svojih zidina nego i izvan njih. Ona nije sama na svijetu: na svijetu su i druga društva, s kojima je nužno u doticaju i odnosu. Priliči dakle odrediti koja su prava i dužnosti Crkve prema građanskim društvima; a dobro se zna da to određivanje mora proizlaziti iz same naravi Crkve, kakvom su je modernisti opisali. Pravila koja valja koristiti ista su ona koja su se ranije koristila za znanost i vjeru. No dok se ondje govorilo o objektima, ovdje se govori o ciljevima. Kao što se dakle, u slučaju objekta, za vjeru i znanost reklo da se međusobno razlikuju, tako se država i Crkva međusobne razlikuju po cilju kojem teže, dok naime prva teži vremenitom, druga teži duhovnom cilju. Pokoriti vremenitu duhovnoj nešto je što pripada nekim davnim vremenima, jednako kao i govoriti o mješovitim pitanjima, u kojima je Crkva intervenirala gotovo kao gospodarica i kraljica, jer se za Crkvu smatralo da izravno potječe od Boga, kao tvorca prirodnog reda. Ali filozofija i povijest ne dopuštaju više ta vjerovanja. Dakle, država se mora odvojiti od Crkve i samim tim katolik od građanina. Iz toga slijedi da katolik, budući da je ujedno i građanin, ima pravo i dužnost, ne mareći za autoritet Crkve, za njezine želje, savjete i zapovijedi, ne mareći za njezine prijekore, činiti ono što smatra da koristi dobru domovine. Želja da se građaninu nametne jedan pravac vladanja pod bilo kojom izlikom prava je zloupotreba crkvene vlasti koju valja svim silama odbaciti. Teorije, časna braćo, od kojih potječu sve ove zablude, upravo su one koje je naš prethodnik Pio VI. već svečano osudio u apostolskoj konstituciji *Auctorem fidei*.

Crkveno Učiteljstvo

25. No modernističkoj školi nije dosta da je država odvojena od Crkve. Kao što se vjera, u svojim pojavnim vidicima, mora pokoriti znanosti, tako se u vremenitim stvarima Crkva treba podložiti državi. Možda oni to ne tvrde još uvijek otvoreno, no silom rasuđivanja prisiljeni su to tvrditi. Naime, ako se dopusti da država ima potpunu vlast u svemu što je vremenito, ako se dogodi da se vjernik, nezadovoljan religijom duha, odluči izraziti u izvanjskim činima, poput primjerice podjeljivanja ili primanja sakramenata, bit će potrebno

da ovi potpadnu pod vlast države. A što će poslije toga biti od crkvene vlasti? Budući da se ona izražava isključivo kroz izvanjske čine, bit će u svemu i po svemu podložna civilnoj vlasti. Ta neizbježna posljedica privlači mnoge liberalne protestante da se oslobode svakog izvanjskog bogoštovlja, štoviše svakog izvanjskog vjerskog društva; oni se trude nametnuti religiju koju nazivaju individualnom. Modernisti otvoreno ne idu još tako daleko, međutim inzistiraju da se Crkva spontano prikloni tamo gdje je oni hoće odvući te da se prilagodi građanskim oblicima. Sve izneseno odnosi se na disciplinsku vlast. Mnogo su ozbiljnije i pogubnije njihove tvrdnje što se tiče doktrinarnog i dogmatskog autoriteta. Što se tiče crkvenog učiteljstva oni ovako razmišljaju: vjersko društvo ne može uistinu biti jedno bez jedinstva svijesti u njegovim udovima i bez jedinstva u nauku. Ali to dvostruko jedinstvo traže, da tako kažemo, neki zajednički um kojemu je zadaća pronaći i odrediti formulaciju koja bolje odgovara zajedničkoj svijesti. Tom umu treba uz to pridodati jedan dostatan autoritet, kako bi ovaj mogao zajednici naložiti utvrđenu formulaciju. U jedinstvu i gotovo stapanju uma koji opisuje formulaciju i vlasti koja je nalaže, modernisti otkrivaju pojam crkvenog učiteljstva. Budući dakle da učiteljstvo u konačnici ne izvire ni iz čega drugog nego iz individualnih savjesti te je na dobro samih savjesti nametnulo jednu javnu službu, iz toga nužno slijedi da mora ovisiti o istim savjestima te se dakle mora zaputiti k demokratskim oblicima. Zabraniti stoga savjestima pojedinaca da javno iznesu svoje potrebe, ne trpjeti da kritika potakne dogmu ka nužnim razvojjima, znači ne koristiti vlast za javno dobro, nego iz običaja. Slično tome u uporabi iste vlasti nužno je čuvati način i mjeru. Tiraninu priliči osuditi neku knjigu bez autorova znanja i ne dati nikakvo objašnjenje niti dopustiti raspravu. Dakle i ovdje treba tražiti srednji put koji će ujedno očuvati prava na autoritet i na slobodu. U međuvremenu katolik će se ravnati na način koji ne dopušta da se javno iskazuje poštivanje autoritetu, nastavljajući međutim uvijek raditi na svom talentu. Općenito žele da Crkva bude opomenuta. Budući da je cilj crkvene vlasti posve duhovne naravi, neumjestan je svaki izvanjski aparat raskoši kojim je ona pred svijetom okružena. Pritom ne razmišljaju da ako je religija bitno duhovna nije ipak ograničena na sam duh; i da čast koja se iskazuje autoritetu pripada Isusu Kristu, koji ju je ustanovio.

Evolucija nauka

26. Da bismo upotpunili cjelokupnu ovu materiju vjere i različitih njezinih klica, ostaje na kraju, časna braćo, da poslušamo teorije modernista o razvoju istih. Njihov je osnovni princip da u jednoj živoj religiji sve mora bi ti promjenjivo i stvarno se i mijenjati. Odatle prelaze na ono što predstavlja glavni njihov nauk, to jest evoluciju. Dogma, Crkva, bogoštovlje, svete knjige, štoviše sama vjera, dakle, ako već ne moraju odumrijeti, moraju se podvrći zakonima evolucije. Taj princip neće nimalo začuditi onog koji se prisjeti svega onoga što su modernisti rekli o svakoj od tih stvari. Postavivši zakon evolucije, sami nam modernisti opisuju na koji se način evolucija ostvaruje. I započinju od vjere. Praiskonski oblik vjere, tvrde oni, bio je rudimentaran i zajednički svim ljudima bez razlike, budući da je ona izvirala iz ljudske prirode i života. Do progresa je došlo jednim vitalnim razvojem; znači ne putem pridodavanja novih formi donesenih izvana nego putem sve većeg prodiranja u svijest religijskog osjećaja. Postojao je dvostruk način napredovanja u

vjeri: prvi je negativan, a sastojao se od pročišćavanja od svake strane sastavnice, kao primjerice od osjećaja za obitelj ili nacionalnost; drugi pozitivan, a može se zahvaliti čovjekovu intelektualnom i moralnom usavršavanju, zbog čega se ideja o božanskom proširila i protumačila te je religijski osjećaj postao profinjeniji. Što se tiče progresa u vjere, njegovi su uzroci isti oni koje smo tumačili kada smo govorili o počecima vjere. Njima ipak treba pridodati neke izvanredne ljude - koje mi nazivamo prorocima i od kojih je Krist najveći, bilo zato što u njihovu životu i riječima ima nešto tajanstveno, što je vjera pripisivala božanstvu, bilo zato što su njihova nova i originalna iskustva bila u punom skladu s potrebama njihova doba. Napredak dogme izvire ponajprije iz potrebe da se prevladaju prepreke vjere, da se pobijedi protivnike, da se svladaju poteškoće, da ne spominjemo trajni napor da se sve dublje pronikne u tajne vjere. Tako se, da ne spominjemo druge primjere, zbililo s Kristom, u kojem se ono manje ili više božansko, što je vjera u njemu prepoznavala, postupno proširivalo tako da ga se na kraju smatralo Bogom. Glavni poticaj za razvoj obreda bila bi potreba prilagodbe običajima i tradicijama naroda kao i uživanje kreposti koju su određeni čini primili iz običaja. Crkva u konačnici nalazi razlog za vlastitim razvojem u potrebi da se prilagodi povijesnim prilikama i oblicima vlasti u društvu. Tako misle modernisti o tim pitanjima. I ovdje, prije no što krenemo dalje, želimo da se ponovno posveti pozornost ovom njihovom učenju o potrebama, pošto je ono, uz ono što smo do sada vidjeli, gotovo temelj i osnova te hvaljene metode koju nazivaju povijesnom.

27. Sada pak, ostajući i nadalje na području teorije o evoluciji, želi se malo više promotriti da, premda potrebe služe kao poticaj za evoluciju, ona bi ipak, regulirana isključivo tim poticajima, olako nadilazila izraze tradicije te istrgnuta tako iz svoga prvobitnog životnog počela, prije no do napretka dovela bi do propasti. Stoga kada se modernistička misao dublje pronikne, mora se reći kako se evolucija predstavlja kao određeni rezultat dviju snaga koje se bore, od kojih je jedna progresivna, a druga konzervativna. Konzervativna snaga stoji u Crkvi i sastoji se u tradiciji. Ona vrši ulogu koja je vlastita vjerskom autoritetu, i to kako po pravu, budući da je svakom autoritetu prirodno što je čvršće moguće prijanjati uz tradiciju, tako i stvarno, jer uzdignuta iznad životnih prilika malo ili uopće ne osjeća poticaje koji potiču na napredak. Nasuprot tome snaga koja, odgovarajući na potrebe, vuče prema napredovanju, počiva i djeluje u svijesti pojedinaca, nadasve u onima koje su, kao što kažu, u prisnijem dodiru sa životom. Primijetite ovdje usput, časna braćo, kako izbija na površinu ono pogubno učenje koje uvodi laike u Crkvi kao čimbenike progresa. Kao neka vrsta kompromisa između dviju snaga, s jedne strane konzervativne a s druge progresivne, to jest između autoriteta i individualne svijesti, javljaju se preobrazbe i napreci. Individualne svijesti, odnosno neke od njih, vrše pritisak na kolektivnu svijest, a ova pak na autoritet, te ga prisiljava na kapitulaciju i da se drži pogodbe.

Imajući sve to na umu lako je razumjeti u kakvom se čudu nađu modernisti kada ih se prekorava ili kažnjava. Ono što im se upisuje u grijeh, oni smatraju svetom dužnošću. Nitko od njih ne pozna bolje potrebe savjesti, jer su s njima u prisnijem dodiru no što je to crkvena vlast. Gotovo utjelovljuju u sebi sve potrebe, te je dakle njihova dužnost otvoreno govoriti i pisati. Ma korio ih i sam autoritet, svijest o dužnosti

ih podupire i duboko su svjesni da ne zaslužuju prijekore već pohvale. Nažalost znaju da se progresi ne čine bez borbi, niti da postoje borbe bez žrtava: dakle, oni će biti žrtve, kao što su to prije njih bili proroci i Krist. Ne mrze autoritet zato što se prema njima loše postupalo: dopuštaju da on vrši svoju dužnost. Samo žale što ih se nije saslušalo, jer će zbog toga kasniti napredovanje duša; ali nesumnjivo će doći vrijeme kada se više ono neće moći odgađati, jer zakoni se evolucije mogu zaustaviti, ali se nipošto ne mogu dokinuti. I tako nastavljaju svoj put, nastavljaju ga usprkos pokudama i osudama, prikrivajući nevjerojatnu drzovitost velom prividne poniznosti. Tobože prigrabuju glavu, ali rukama i umom nastavljaju još smjelije svoj rad. I tako djeluju hotimice i svjesno, jer se povode za pravilom da autoritet valja potisnuti, a ne srušiti, jer ne osjećaju potrebu izići iz ozračja Crkve da bi mogli malo po malo mijenjati kolektivnu svijest. Kada to kažu ne primjećuju kako priznaju da se kolektivna svijest razilazi u mišljenju s njima te dakle nemaju prava predstavljati se kao njezini tumači.

28. Za moderniste, časna braćo, u Crkvi ne postoji ništa postojano i nepromjenjivo. U tome imaju i svoje preteče o kojima je naš prethodnik Pio IX. već bio pisao: »Ti neprijatelji božanske objave, koji beskrajnim hvalama veličaju ljudski napredak, htjeli bi isti, smionom i svetogrdnom drzovitošću, uvesti u katoličku vjeru, gotovo kao da sama vjera ne bi bila Božje djelo već ljudsko odnosno ne bi bila ništa drugo već određeno filozofsko iznašašće koje čovjek može usavršiti.« Što se tiče same objave i dogme, modernisti u svom učenju ne donose ništa nova no njihove preteče. To je učenje ovim riječima izraženo u Silabusu Pija IX., koji ga najoštrije osuđuje: »Božanska je objava nesavršena i zato podložna stalnom i neodređenom progresu, koji ide ukorak s napretkom ljudskog razuma.« Na još svečaniji način to je učenje osudio Vatikanski koncil ovim riječima: »Niti je vjersko učenje, koje je Bog objavio, prepušteno na volju ljudskom umu da ga usavršava kao da bi bila riječ o nekom filozofskom iznašašću, nego je polog predan Kristovoj zaručnici koji valja vjerno čuvati i smatrati nepromjenjivim. A i u pogledu svetih dogmi mora se uvijek čuvati onaj smisao što im je nekoć dala sveta Majka Crkva, te se nikada ne smije udaljavati od toga smisla pod izgovorom i u ime nekog višeg uma.« Zahvaljujući takovom tumačenju, primjerenom našim spoznajnim sposobnostima, vjera ne samo da ne biva sputavana nego je se štoviše pomaže i unaprijeđuje. Zbog toga sam Koncil nastavlja: »Kako vrijeme prolazi i stoljeća se izmjenjuju neka shvaćanje, poznavanje i mudrost sve snažnije uzrastu i dožive polet kako kod pojedinaca tako kod svih, kako kod jednog čovjeka tako kod čitave Crkve, ali samo u svome rodu, to jest u istoj dogmi, u istom značenju i u istom izričaju.«

Modernist kao povjesničar i kritičar

29. Nakon što smo u sljedbenicima modernizma promatrali filozofa, vjernika, teologa, sada nam preostaje da isto tako promatramo povjesničara, kritičara, apologeta i reformatora.

30. Neki modernisti, koji su prionuli pisanju povijesti, izgledaju previše revni i pozorni u svome poslu da bi mogli proći kao filozofi, štoviše pokazuju da uopće ne poznaju filozofiju. Riječ je o najprofinjenijoj

prepredenosti, kako nitko ne bi povjerovao da su okuženi filozofskim predrasudama te stoga nisu, kao što to tvrde, uopće objektivni. No točno je da njihova povijest i kritika ni ne govore drugim jezikom osim jezikom filozofije; a zaključci do kojih dolaze, proizlaze sukladno takvom umovanju iz njihovih filozofskih počela. Što je onomu koji se malo bolje nad tim zamisli odmah očito. Prva tri kanona tih nekakvih povjesničara ili kritičara potpuno su istovjetna onim principima koje smo spominjali kada smo ranije govorili o filozofima: to jest agnosticizam, teorem o preobrazbi stvari po vjeri, te treći za koji nam se činilo da ga možemo nazvati izobličenjem. Promotrimo posljedice koje iz svake od njih proizlaze. Iz agnosticizma proizlazi da se povijest, ništa manje no znanost, bavi samo pojavama. Dakle, kako Bog tako i svaki božanski zahvat u ono što je ljudsko mora dovesti u vezu s vjerom kao isključivim njegovim djelokrugom, zato ako je riječ o nečemu kod čega se susreće dvostruki element, ljudski i božanski, kao što su to Krist, Crkva, sakramenti i slično, taj će se morati razdijeliti i razdvojiti tako da što je ljudsko pripadne povijesti, a što je božansko vjeri. Otud ona podjela, koja je zajednička svim modernistima, između povijesnog Krista i Krista vjere, Crkve kao povijesne datosti i Crkve kao vjerske datosti, između sakramenata kao povijesnih činjenica i sakramenata kao vjerskih činjenica i tako redom. Za samu tu ljudsku sastavnicu, koju povjesničar preuzima u onom obliku u kojem je ona predstavljena u dokumentima, mora se smatrati kako je vjera po preobrazbi uzdiže iznad povijesnih okolnosti. Priliči stoga ponovno iz nje izlučiti sve one dodatke što ih je dodala vjera i prepustiti ih samoj vjeri i povijesti vjere: tako, kada je riječ o Isusu Kristu, sve ono što nadilazi stanje jednoga običnog čovjeka, bilo prirodno, kakvim ga predstavlja psihologija, bilo što se tiče mjesta i vremena u kojem je živio. I više od toga, prema trećem filozofskom početlu, također i ono što ne izlazi izvan granica povijesti oni preispituju i iz nje isključuju, te upućuju jednako tako na vjeru sve ono što, prema onome što tvrde, ne potpada pod logiku događanja i nije bilo primjereno osobama. Na taj način, hoće da Krist nije rekao stvari koje nisu bile shvatljive običnom puku. Zato iz stvarne njegove povijesti brišu i pripisuju vjeri sve alegorije koje se susreću u njegovim govorima. Želi li se možda znati po kojim se pravilima vrši taj izbor? Prema pravilu čovjekova karaktera, položaja koji je imao u društvu, prema odgoju, okolnostima svakog događaja; ukratko po normi, ako smo dobro shvatili, koja se u konačnici pretvara u čisti subjektivizam. Nastoje naime dokučiti i gotovo preinačiti lik i osobu Isusa Krista, te malo-pomalo njemu pripisuju sve ono što bi oni sami učinili u sličnim okolnostima. Tako dakle, da zaključimo, a priori, kao što se obično kaže, i s načelima jedne filozofije, koju oni zastupaju ali nam tvrde da ju ne poznaju, u povijesti koju nazivaju stvarnom tvrde da Krist nije Bog ni da je učinio ništa božanskog; kao čovjek, zatim, učinio je i rekao ono što su mu oni, s obzirom na vrijeme u kojem je živio, dopustili da čini i govori.

Kriticizam i njegova načela

31. Kao što zatim povijesni zaključci izvire iz filozofskih, tako kritika svoje zaključke crpi iz povijesti, jer kritičar, slijedeći tragove koje je dao povjesničar, sve dokumente dijeli na dva dijela. Sve ono što preostane nakon trostruke razdiobe koju smo upravo opisali, pripisuje stvarnoj povijesti, ostalo ograničava na povijest

vjere, to jest na duhovnu povijest. Jer modernisti brižljivo odvajaju te dvije povijesti i, to je dobro zapaziti, povijesti vjere suprotstavljaju stvarnu povijest ukoliko je stvarna. Zato, kao što je već rečeno, imamo dvostrukog Krista: jednog stvarnog, drugog koji zapravo nije nikada postojao, nego je plod vjere; jednog koji je živio u određenom mjestu i vremenu, drugog kojeg vjernik susreće samo u pobožnim meditacijama; takav je, primjerice, Krist koji je opisan u Ivanovu evanđelju, koje, kažu, nije ništa drugo već meditacija.

32. No tu se ne zaustavlja prevlast filozofije u povijesti. Nakon što se, kao što smo rekli, dokumenti podijele u dva dijela, ponovno se javlja filozof sa svojim načelom vitalne imanentnosti i propisuje sve ono što se u povijesti Crkve mora objasniti vitalnom emanacijom. A budući da se uzrok ili uvjet svake vitalne emanacije mora tražiti u nekoj potrebi, bit će nužno da će se svaki događaj morati poimati tako da je posljedica određene potrebe i morat će se s povijesnog stajališta smatrati kasnijim od ove. Što dakle čini povjesničar? Ponovno se posvetivši proučavanju dokumenata, kako onih sadržanih u svetim knjigama tako i onih koje je drugdje prikupio, sastavlja katalog pojedinih potreba koje su se malo-pomalo javljale u Crkvi bilo što se tiče dogme, bilo u vezi obreda i ostalih pitanja: i taj je katalog kasnije predao kritičaru. Kritičar zatim uzima u ruke dokumente koji su određeni za povijest vjere te ih dijeli po razdobljima, tako da odgovaraju popisu koju mu je dan, imajući uvijek u vidu pravilo da događaju prethodi potreba, a opisu događaj. Lako je moguće da katkad neki dijelovi Svetog pisma, poput poslanica, sami budu plod potrebe. Bilo kako bilo jedno je sigurno: valja sačuvati pravilo da se dob bilo kojeg dokumenta ne može odrediti drukčije osim po razdoblju u kojem se neka potreba javila u Crkvi. Valja osim toga razlikovati početak nekog događaja i njegov razvoj, jer onomu što se rada u jednom danu treba određeno vrijeme da naraste. I to je razlog zbog kojeg kritičar mora ponovno razdijeliti u dvije skupine dokumente koji su već raspoređeni po razdobljima, dijeleći one koji se tiču početka određenog događaja od onih koji pripadaju njegovu razvoju, i uz to ove rasporediti po vremenskom ključu.

33. Nakon toga, ponovno na scenu stupa filozof koji nalaže povjesničaru da svoja istraživanja provodi u skladu s pravilima i zakonitostima evolucije. I povjesničar ponovno prijanja temeljitom istraživanju dokumenata, pomno istražuje okolnosti i uvjete u kojima se Crkva, tijekom vremena, našla, unutarne i izvanjske potrebe koje su potakle njezin napredak, kao i prepreke na koje je nailazila. Ukratko sve ono što služi tomu da se odredi razlog zbog kojeg se održavalo zakone evolucije. Nakon što se to izvrši, on konačno sastavlja povijest razvoja događaja u njegovim osnovnim crtama. Slijedi kritičar, koji toj povijesnoj temi prilagođava ostatak dokumenata. On pristupa sastavljanju opisa i povijest tako biva dovršena. Sada se međutim nameće pitanje: kome valja pripisati tu povijest, povjesničaru ili možda kritičaru? Sigurno ni jednom ni drugom, nego filozofu. Cjelokupni je rad na njoj aprioristički rad, a taj apriorizam vrvi krivovjerjima. Pobuđuju samilost ti ljudi, o kojima bi Apostol ponovio ono što je nekoć zapisao: »Ishlapiše u mozganjima svojim [...] Gradeći se mudrima, poludješe« (Rim 1,21-22), no istodobno ozlojeđuju kada potom optužuju Crkvu da manipulira dokumentima na način da ih koristi tako da služe njezinim ciljevima. Svaljuju naime na Crkvu ono za što ih sama njihova savjest prekorava.

Kako se postupa s Biblijom

34. S obzirom da imamo tako u sebi rastočene i kroz različita razdoblja rasute dokumente, iz te činjenice nekako prirodno slijedi da se svete knjige ne mogu pripisati piscima čija nose imena. I to je razlog zbog kojeg modernisti nimalo se ne ustručavaju tvrditi da su te knjige, a osobito Petoknjižje i prva tri evanđelja, od prvobitnih kratkih tekstova malo-pomalo bili proširivani dopunama i umecima, bilo u obliku teoloških ili alegorijskih tumačenja, bilo u obliku prijelaza koji su međusobno povezivali pojedine dijelove. Kratko i jasno, oni smatraju da se mora zastupati jedan živi razvoj svetih knjiga, koji je proistekao iz razvoja vjere i koji se s njom podudara. Dodaju čak da su tragovi toga razvoja toliko očiti da bi se o njima mogla napisati cijela jedna povijest. Štoviše oni tu povijest i pišu i to s tolikom sigurnošću da čovjek padne u napast povjerovati da su ovim vlastitim očima gledali pojedine pisce kako se iz stoljeća u stoljeće laćaju širenja Svetog pisma. Tomu u prilog dozivaju u pomoć kritiku koju nazivaju tekstualnom te pokušavaju uvjeriti da se ova ili ona činjenica, ovaj ili onaj govor ne nalaze na svome mjestu te donose ostala slična razmišljanja. Reklo bi se zapravo da su se unaprijed odredili određeni gotovo bismo rekli tipovi opisa ili načina govora, koji služe kao najsigurniji kriterij za prosuđivanje što jest na svom mjestu a što ne. Onaj tko hoće može pokušati procijeniti koliko oni takvom metodom mogu biti kadri prosuđivati. Ipak, onaj koji ih sluša kako se busaju u prsa i razmeću svojim proučavanjima Svetog pisma, za koje vjeruju da su u njemu našli veliki broj nedosljednosti i proturječnosti, dolazi na pomisao kako nitko prije njih nije listao te knjige, ni da je svaki njihov redak istraživao gotovo nepregledan niz naučitelja, daleko vrsniji od njih po umnosti, znanju i svetosti života. Ti premudri naučitelji daleko od toga da su išli u svetim knjigama tražiti dlaku u jajetu, nego su zahvaljivali Bogu što se udostojao tako zboriti s ljudima. No nažalost naši naučitelji eto nisu prianjali proučavanju Svetog pisma onim pomagalima kojima raspolažu modernisti! To jest nisu za učiteljicu i voditeljicu imali filozofiju koja svoje podrijetlo vuče iz nijekanja Boga, niti su same sebe postavljali za normu prosuđivanja.

Vjerujemo dakle da smo sada predočili povijesnu metodu modernista. Predvodnik je filozof, slijedi povjesničar, a obojica prednjače nutarnjoj i tekstualnoj kritici. A budući da je prvomu vlastito da svoje »vrline« prenosu drugima, očito da ta kritika nije bilo kakva kritika, nego neznabožačka, imanentna i evolucionistička i zato onaj koji joj pribjegava i njom se služi zastupa zablude koje su u njoj sadržane te je u proturječju s katoličkim naukom. Zbog toga se ne može prestati čuditi kako jedna takva kritika može biti tako na glasu među katolicima. Uzrok tomu je dvojak: prvi je taj što su takvi povjesničari i kritičari međusobno povezani bez obzira na različitu narodnost ili vjerovanje; drugi je njihova neizreciva drzovitost jer kada jedan od njih izrekne ne znam kakvu neobičnu, čudnu ili čak nastranu stvar drugi to uzdižu u nebesa i hvale kao napredak znanosti. Ako netko hoće sam to »iznašašće« provjeriti, zbijaju svoje redove i složno na njega nasrću, ako netko pak to zaniječe proglašavaju ga neukim, a onoga tko to prihvati i brani obasipaju pohvalama. Tako mnogi bivaju obmanuti i prevareni, a isti ti kada bi malo bolje pogledali tu stvar, ostali bi njome preneraženi i užasnuti. Iz toga drskog nametanja onih što su skrenuli s pravoga puta, iz toga

neopreznog pristajanja lakoumnih pojedinaca uz ta učenja nastaje gotovo neko trulo ozračje koje sve prožima i širi svoj trulež posvuda. No prijedimo na apologeta.

Modernist kao apologet

35. I on, kod modernista, na dvojak način ovisi o filozofu. Najprije neizravno, tako da za svoju materiju pabirči pisanu povijest, kao što ćemo vidjeti, iza filozofovih normi, a zatim izravno prihvaćajući od filozofa načela i sudove. Odatle ona opća zapovijed škole modernizma da nova apologija mora riješiti religijske kontroverze pomoću povijesnih i psiholoških istraživanja. Zbog toga apologeti započinju svoj rad opominjući racionaliste da oni ne brane religiju svetim knjigama i raširenim pričama koje kruže u Crkvi i pisane su na drevan način, nego sa stvarnom poviješću sastavljenom prema modernim propisima i sa suvremenom metodom. I dok to tvrde ne služe se argumentacijom *ad hominem*, nego zato što zaista vjeruju da se samo u tim teorijama nalazi istina. Ne brinu se oni da u svom pisanju inzistiraju na vlastitoj iskrenosti: ta već su znalci racionalista, već ih ovi hvale kao svoje suborce što se bore pod istim stijegom. Tom se hvalom, koje se katolik mora gnušati, oni diče ili se iza nje skrivaju od prijekora Crkve.

No pogledajmo na praktičnom primjeru kako jedan od njih vrši svoju apologiju. Cilj koji si on postavlja jest privesti čovjeka koji još uvijek ne vjeruje tomu da osobno doživi ono iskustvo katoličke religije, koja je, prema modernistima, temelj vjere. U tom pogledu pred njim se otvaraju dva puta: jedan objektivni, drugi subjektivni. Prvi polazi od agnosticizma i teži dokazati kako u religiji, poglavito katoličkoj, postoji takva vitalna snaga da tjera svakoga mudrog psihologa i povjesničara da prizna kako se u njezinoj povijesti skriva nešto nepoznato. U tu svrhu treba dokazati da je katolička religija, kakva je danas, ista ona koju je utemeljio Isus Krist, odnosno rezultat postupnog razvoja klice ili zametka koju je donio Isus Krist. Zato će se morati ponajprije odrediti što je ta klica ili zametak. Teže to izraziti sljedećom formulacijom: Krist je navijestio dolazak kraljevstva Božjeg, to bi se isto kraljevstvo trebalo brzo ispuniti i on bi bio Mesija, to jest izvršitelj kojeg je Bog postavio i ravnatelj. Nakon toga će se morati dokazati kako se taj zametak, koji je uvijek prisutan i trajno ostaje u katoličkoj religiji, malo po malo i ukorak s poviješću razvijao i prilagođavao povijesnim okolnostima, kroz koje se živo stopio sa svim onim što mu se od doktrinarnih, kulturnih i crkvenih formi pridodavalo te istodobno svladavao prepreke, poražavao neprijatelje i preživljavao proturječja i borbe. Nakon svega sve to, to jest te smetnje i zapreke, neprijatelji, progoni i borbe, kao i vitalnost i plodnost Crkve, pokazali su se takvima da, premda se otkriva kako su se u povijesti same Crkve očuvali zakoni evolucije, ipak ni oni nisu dovoljni da ju potpuno objasne: nepoznato će biti tu nasuprot nas i predočit će se samo od sebe. Ovo sve do sada je modernistička misao. Modernisti u svem tom izlaganju gube iz vida jedno, a to je da je ono određivanje prvobitne klice ili zametka plod apriorizma agnostičkog i evolucionističkog filozofa i da sam zametak oni tako bez ikakve osnovi definiraju kako bi tjerali vodu na svoj mlin.

36. Dok međutim novi apologeti, iznesenim argumentima, nastoje katolički religiju afirmirati i promicati, ne uzimaju u obzir da u njoj ima mnoge stvari koje se neće svima svidjeti. Da štoviše, s loše prikrivenim zadovoljstvom, javno ponavljaju da i na dogmatskom području nalaze zablude i proturječja; premda dodaju da se za te zablude i proturječja ne samo može naći izgovor nego, što je još čudnije, da ih treba potvrditi i opravdati. Jednako se tako, prema njima, u svetopisamskim knjigama susreću mnogobrojne pogreške povijesnog i znanstvenog karaktera. Ali, tvrde oni, to nisu povijesne ili znanstvene knjige, nego vjerske i moralne, gdje su znanost i povijest poput nekog ovoja kojim se obavijaju religijska i moralna iskustva kako bi se bolje širila u puku. Taj ih puk ne bi drukčije mogao ni shvatiti, a i jedna savršenija znanost ili povijest ne bi u tom pogledu bila na korist već na štetu. Uostalom, dodaju, svete knjige, budući da su po svojoj naravi religiozne, u svojoj su biti žive. Život pak ima svoju istinu i svoju logiku, koji se jamačno razlikuju od racionalne istine i logike, štoviše ove prve su sasvim drugog reda jer je to istina koja priliči i odgovara i sredini u kojoj se živi, i cilju zbog kojeg se živi. Na kraju, idu čak do te krajnosti da tvrde, bez imalo ublažavanja, da je sve ono što se tumači životom istinito i opravdano.

Mi, časna braćo, za koje je istina jedna i jedina i koji svete knjige smatramo spisima koji su »pisani po nadahnuću Duha Svetoga, a imaju za autora Boga«, tvrdimo da je to isto što i pripisivati Bogu laž korisnosti ili poluslužbenosti te riječima svetog Augustina protestiramo da: »Ako se tako visokom autoritetu pripisuje laž, neće ostati nijedan djeličak knjige jer, vodeći se tim najpogubnijim mogućim pravilom, nekima će se činiti da je to teško slijediti i da se u to ne može vjerovati, te se neće utjecati savjetu pisca lašca od kojega nikakve koristi.« Iz toga slijedi ono što sam sveti naučitelj dodaje: »U njima će«, to jest u Pismima, »svatko vjerovati ono što želi, a ono što ne želi neće vjerovati«. Ali modernisti apologeti ne brinu se toliko za to. I više od toga, dopuštaju da se katkad u svetim knjigama susreću razmišljanja kojima se potkrepljuje ova ili ona doktrina, no koja se ne oslanjaju ni na kakav razuman temelj, poput onih što se temelje na proroštvima. Istina je pak da i ta razmišljanja za dobronamjerne predstavljaju umijeća propovijedanja nadahnutog životom. Može li više od toga? Može! Dopuštaju, štoviše smatraju, da je sam Isus Krist očigledno pogriješio pri određivanju vremena dolaska kraljevstva Božjega, no to, prema njima, ne treba čuditi jer je on tada još uvijek bio podložan zakonima života! Što će biti nakon svega ovog od dogmi Crkve? I ove vrve otvorenim proturječjima, no, osim što ih dopušta logika života, ne suprotstavljaju se simboličkoj istini, jer je kod njih posrijedi beskonačno, koje ima beskonačan broj lica. Ukratko, katkad odobravaju i brane teorije za koje se usuđuju izjavljivati kako se Beskonačnom ne može iskazati veće štovanje no što oni to čine iznoseći o njemu proturječne stvari. I kada se na taj način dopusti proturječje, kakav se sve apsurd neće samo dopuštati?

Subjektivni argumenti

37. Osim objektivnih razloga, nevjernik može naginjati vjeri također iz subjektivnih razloga. U tom se slučaju apologeti modernisti pozivaju na nauku o imanenciji. Nastoje naime uvjeriti čovjeka da se u njemu samom i u najdubljim kutcima njegove naravi i njegova života, skriva želja i potreba za jednom religijom, i to ne bilo kakvom religijom, nego upravo katoličkom, jer nju, tvrde oni, apsolutno traži savršen razvoj života. I ovdje smo ponovno prisiljeni jako se požaliti kako ima katolika koji, premda odbacuju učenje o imanenciji kao doktrinu, ipak se njome koriste u apologetici i to čine s tako malo opreza da se čini kako dopuštaju daje ljudska narav ne samo sposobna ili prikladna za nadnaravni red, što su katolički apologeti, uz dužna ograničenja, uvijek tvrdili, nego da za time u naravi postoji stroga i prava potreba. Budimo ipak precizniji pa recimo da tu potrebu katoličke religije zastupaju umjereniji modernisti. Oni među njima koje bismo mogli nazvati integralistima smatraju da čovjeku koji još uvijek ne vjeruje, valja skrenuti pozornost kako u njemu postoji skrivena ista klica ili zametak koji su bili u Kristovoj svijesti i koju je Krist prenio na ljude. Eto, časna braćo, opisali smo u najgrubljim crtama apologetsku metodu kod modernista, koja se potpuno podudara s njihovim učenjima: metode i učenja krcata zabludama, koja nemaju za cilj izgrađivati, nego rušiti, niti idu za tim da budu na korist katolicima, nego da uvuku katolike u krivovjerje, štoviše u potpuno razaranje svake religije!

Modernist kao reformator

38. Na kraju ostaje još nešto reći što se tiče reformatora. Već do sada izneseno obilno nam pokazuje koja je pomama za novošću obuzimala te ljude. A ta pomama se odnosila na katoličanstvo. Oni hoće reformiranu filozofiju osobito u sjemeništima, na način da se skolastičku filozofiju ukloni iz povijesti filozofije i smjesti ju se u ropotarnicu zajedno s drugim već prevladanim sistemima, a da se mladiće u sjemeništima poučava modernoj filozofiji, koja je jedina prava i koja odgovara našem dobu. Pri reformiranju teologije pak hoće da ona što ju nazivamo racionalnom teologijom ima za temelj modernu filozofiju. Traže tako da se pozitivna teologija ponajprije temelji na povijesti dogmi. I za povijest traže da se piše i poučava pomoću njihovih metoda i novim pravilima. Kažu da se dogme i njihov razv trebaju uskladiti sa znanošću i poviješću. Glede kateheze traže da se katekizme uvrste samo one dogme koje su reformirane i koje su dokučive običnom čovjeku. Što se tiče obreda, iz sveg se grla deru da se moraju smanjiti izvanjska štovanja i zabraniti da se dalje njihov broj povećava; premda su, istini za volju, drugi koji su skloniji simbolizmu u vezi tog popustljiviji. Glasno bruje da se crkveni režim mora obnoviti u svakom pogledu, ali na osobit način na stegovnom i dogmatskom području. Zato zahtijevaju da se i iznutra i prema vani uskladi s modernom sviješću, koja je sva okrenuta demokraciji, jer, kako kažu, u upravljanju moraju sudjelovati i niži kler pa čak i laikat te je također nužno decentralizirati vlast koja je previše zgusnuta i ograničena na središte. Rimske se kongregacije moraju pomladiti, a to prije svega vrijedi za Sveti oficij i Indeks (popis zabranjenih knjiga). Mora se promijeniti stav crkvene vlasti u političkim i društvenim pitanjima, tako da se nju drži i podalje od

civilnih uređenje i ujedno ju se prilagodi društvenim pitanjima kako bi ih ona mogla prožeti svojim duhom. Što se tiče morala, slažu se sa amerikanistima da se aktivnim krepostima mora davati prednost pred pasivnima, te snažno zagovarati njihovo vršenje s prevagom nad ovim drugima. Traže da se kler vrati drevnoj poniznosti i siromaštvu, ali s takvom sviješću i činima koji će odgovarati duhu modernizma. Na kraju, ne nedostaje ni onih koji, veoma se rado pokoravajući migovima svojih protestantskih učitelja, žele da se u svećeništvu ukine sveto beženstvo. Postoji li dakle uopće išta u Crkvi a da to ovi ne bi reformirali u skladu sa svojim načelima?

Modernizam i sva krivovjerja

39. Možda smo, časna braćo, u ovom izlaganju bili opširni i više no što treba. Ali to je bilo nužno kako radi toga da nas se ne bi optuživalo, kako to već jest slučaj, da ignoriramo njihove stvari, tako zato da se vidi da, kada se govori o modernizmu, ne govori se o ispraznim i nepovezanim učenjima, nego o jedinstvenom i vrlo kompaktnom korpusu, gdje kada netko odobri jednu stvar mora ujedno prihvatiti i sve ostalo. Zato smo i odlučili pribjeći gotovo didaktičkoj formi, odbacujući barbarski jezik kojim se modernisti služe. Ako se potom jednim pogledom obuhvati cijeli taj sistem, ne bi smjelo nikoga čuditi kada ga mi definiramo sintezom svih krivovjerja. Sigurno da kada bi netko pokušao sabrati u jedno samu srž svih onih zabluda o vjeri koje su do sada iznošene, ne bi to nikada uspio bolje učiniti od onoga kako to učine modernisti. Ovi štoviše idu tako daleko da, kao što smo imali priliku primijetiti, uništavaju ne samo katoličanstvo nego bilo koju drugu religiju. To objašnjava zašto to učenje nailazi na odobravanje u racionalističkim krugovima i zašto se oni koji otvoreno i bez ograda istupaju kao racionalisti vesele što u modernistima imaju najučinkovitije saveznike.

Zadržimo se sada, časna braćo, nakratko na onom pogubnom učenju - agnosticizmu. Agnosticizam uči da je umu zapriječen svaki put koji bi ga doveo do Boga, te misli kako je za to prikladniji određeni osjećaj i čin. Ali zar je moguće ne zamijetiti koliko je isprazno to tvrditi? Osjećaj uvijek predstavlja reakciju na čin nekog objekta, što ga predlaže bilo um bilo osjetilo. Ukloni li se razum, čovjek, već i po samoj svojoj naravi sklon slijediti svoja osjetila, slijedit će ih s još većom žestinom. I više od toga, fantazije, kakve god da one bile, jednog religijskog mišljenja ne mogu nadvladati zdrav razum. To nam daje do znanja da svaka uznemirenost ili zaokupljenost duše nije od pomoći nego predstavlja smetnju traženju istine; istine, kažemo, kakva je ona u sebi, jer ona druga, subjektivna istina, koja je plod nutarnjeg osjećaja i djelovanja, ako je i pogodna za razglabanje, malo zanima čovjeka kojemu je nadasve važno upoznati postoji li ili ne izvan njega Bog, u čije će ruke jednoga dana pasti. Doduše modernisti se utječu pomoći iskustva. Ali što ovo može dodati osjećaju? Ništa, može ga samo učiniti intenzivnijim, a razmjerno tom intenzitetu učvršćivat će se uvjerenje u istinitost objekta. No to dvoje neće dati da se osjećaju pusti da bude osjećaj i ne mijenjaju njegovu narav koja je uvijek podložna obmani, ako razum istu ne razotkrije; štoviše oni tu narav potkrepljuju i jačaju, jer osjećaj

što je snažniji to je s većim pravom osjećaj. Kada je pak riječ o religioznom osjećaju i u njemu sadržanom iskustvu znate dobro, časna braćo, koliko za to treba mudrosti i koliko znanja koje pomaže čovjeku tu istu mudrost pravilno izraziti i izložiti. To znate iz prakse poglavito na primjeru onih duša u kojima vlada osjećaj, znate to iz tradicije asketske literature koja, premda je ovi preziru, sadrži više čvrstog nauka i više oštroumnih zapažanja no što se istima hvališu modernisti. Nama se čini svojstvenim bezumniku ili bar nerazboritoj osobi smatrati istinitim, bez prethodnog prikladnog propitkivanja, ta duboka iskustva kojima se modernisti šepure. Zašto onda, recimo to tek onako usput, ako su ta iskustva stvarno tako snažna i nedvojbeno, ne bi isto tako snažno i nedvojbeno bilo iskustvo što ga ima na tisuće katolika, naime da modernisti idu pogrešnim putem? Zar bi samo to iskustvo bilo pogrešno i lažno? Najveći dio ljudi čvrsto smatra i uvijek će smatrati da se isključivo osjećajem i iskustvom bez vodstva i svjetla razuma neće nikada prispjeti spoznati Boga. Dakle ostaje ponovno ili bezboštvo ili apsolutno bezvjerje. Uz to modernisti se nemaju čemu bolje nadati ni od svojega učenja o simbolizmu. Jer ako svi elementi koje nazivaju umnim nisu ništa drugo nego čisti Božji simboli, zašto ne bi simbol bilo i samo Božje ime ili božanska osoba? A ako je tomu tako, može se s pravom posumnjati u samu božansku osobnost i imati otvoren put za mnogoboštvo. Slično tome čistom mnogoboštvu vodi i učenje o božanskoj imanenciji. Jer se pitamo: razlikuje li ta imanencija ili ne Boga od čovjeka? Ako to čini u čemu se dakle to učenje razlikuje od katoličkog? Odnosno zašto odbacuje učenje o izvanjskoj objavi? A ga pak ne razlikuje, eto nas lijepo ponovno u mnogoboštvu. No modernisti stvarno u svom učenju o imanenciji hoće i tvrde da svaki fenomen savjesti izvire iz čovjeka kao takvog. Dakle opravdano je zaključiti da su Bog i čovjek jedno te isto, i otud to mnogoboštvo. Konačno, do istog zaključka dolazi kada je riječ o njihovu slavnom razlikovanju u znanosti i vjere. Objekt znanosti oni stavljaju u spoznatljivu stvarnost, a objekt vjere u nespoznatljivu stvarnost. Ta je pak nespoznatljiva zato što postoji silan nesrazmjer između objekta i uma. Ali taj je nesrazmjer, prema istim modernistima, nemoguće otkloniti. Dakle nespoznatljivo će uvijek biti nespoznatljivo i za vjernika i za filozofa. Dakle, ako će neka religija i postojati, će biti religija nespoznatljive stvarnosti. Tu stvarnost, budući da ne može biti univerzalna duša svijet, kao što tvrde neki racionalisti, mi ne vidimo. No ovdje se zaustavimo. To je sasvim dovoljno da se spozna kako modernističko učenje na mnoge načine vodi k ateizmu i uništenju svake religije. Protestanti su svojim zabludama napravili prvi korak na tome putu, drugi je napravio modernizam, a ubrzo će ih slijediti ateizam.

Uzroci modernizma

40. Da bi se malo dublje upoznalo modernizam i da bi se pronašli primjereni protulijekovi za tako veliku nevolju, bit će korisno sada, časna braćo, pomalo istražiti uzroke zbog kojih je do nje došlo i zbog kojih je rasla. Nema sumnje da je prvi i neposredni uzrok zastranjenje uma. Kao daljnje uzroke prepoznajemo dva: znatiželju i oholost. Znatiželja, ako ju se mudro ne obuzda, kadra je sama objasniti svaku zabludu. Zato je naš prethodni Grgur XVI. s pravom bio pisao: »Jako je tužno gledati kako se duboko strovaljuje ljudski

razum onih koji trče na novinama i, ne osvrćući se na apostolovo upozorenje, trsi se saznati više no što priliči znati, te, pouzdavajući se previše u samog sebe, misli da mora tražiti istinu izvan Katoličke crkve, u kojoj se ona, bez trunke najmanje zablude, nalazi.«

No čovjekovu dušu mnogo više zasljepljuje i odvlači u zabludu oholost, koja, pronasavši u modernističkom učenju gotovo svoje prirodno stanište, iz njega dobiva svu hranu potrebnu da može raširiti svoje zlokobne izdanke i poprimiti sad ovaj sad onaj oblik. Naime zbog oholosti oni su puni sebe i smatraju se i izdaju za normu svima; zbog oholosti se uprazno razmeću kao da on sami posjeduju mudrost i u svojoj nadutosti i oholosti govore: »Mi nismo poput drugih«, i da doista i ne bi bili kao ostali prigrljuju i snuju svakojake pa čak i najapsurdnije novosti. Zbog oholosti odbacuju svaku podložnost i misle da autoritet mora biti skopčan sa slobodom; zbog oholosti zaboravljaju na sebe i žele samo obnoviti druge, a njihovih reformističkih težnji nije pošteđen nitko pa čak ni najviša vlast. Da bi se prispjelo modernizmu zaista nema kraćeg i bržeg puta od oholosti. Ako neki laik katolik ili neki svećenik zaboravi zapovijed kršćanskog života koja nam nalaže da se moramo odreći samih sebe ako želimo slijediti Isusa Krista, koji je jedini kadar iz njegova srca iskorijeniti zao izdanak oholosti, da, on je itekako spreman otvoreno zastupati zablude modernizma! Zato, časna braćo, neka vaš prvi zadatak bude pružiti otpor tim oholim ljudima, povjeriti im skromne i neznatne službe, da ih se to više ponizuje što se više uzvisuju, te im tako suziti prostor štetnog djelovanja. Uz to, bilo vi sami, bilo putem voditelja sjemeništa, najbrižljivije nastojte upoznati mlade koji hoće ući u sjemenište i ako se među njima nade ijedan ohol, sa svom odlučnošću odbijte pripustiti ga svećeničkom ređenju. E da se bar uvijek u tome budno i odlučno postupalo!

41. Ako pak s moralnih uzroka prijeđemo na one koji se tiču uma, prvi koji valja spomenuti jest neznanje. Modernisti, svi koliko god da ih ima, koji se žele pred drugima pokazati kao naučitelji Crkve, dok na sav glas veličaju suvremenu filozofiju i izruguju se sa skolastikom, moraju biti svjesni da ako su prvu prigrlili privučeni i prevareni njezinim lažnim blještavilom, istoj toj svojoj zasljepljenosti mogu zahvaliti što su u potpunom neznanju što se tiče te druge te stoga ostadoše prikraćeni za sredstvo koje bi im pomoglo prepoznati krnjost njihovih ideja i pobiti sofizme. Iz sprege lažne filozofije i vjere ponikao je potom njihov sistem, koji vrvi mnogim i golemim zabludama.

Metode propagiranja

42. Ma da ga bar šire s manje gorljivosti i žara! Tolika je međutim njihova revnost, tako neumoran rad, da nam se upravo srce kida kada pomislimo koliki bi samo to ogroman dobitak bio za Crkvu kada bi te snage namjesto na njezinu štetu bile na njezinu korist. Kako bi zatim duše uvukli u zabludu, koriste se dvostrukom taktikom: najprije se oslobađaju prepreka, zatim najpomnije traže sredstva koja im koriste, te na kraju iste neumorno i krajnje strpljivo upotrebljavaju. Tri su glavne prepreke za koje smatraju da najviše stoje na putu

njihovim naporima: skolastička metoda razmišljanja, autoritet otaca zajedno s tradicijom te crkveno učiteljstvo. Protiv svega toga oni se žestoko bore. Zato neprestance ismijavaju i preziru skolastičku filozofiju i teologiju. Bilo da to čine zbog neznanja, bilo da to čine zbog straha, bilo i zbog jednoga i zbog drugoga, sigurno je da je pomama za novošću kod njih uvijek povezana s mržnjom prema skolastici, te nema pouzdanijeg i očitijeg znaka da se netko počeo okretati modernizmu od toga da je počeo zazirati od skolastike. Neka se modernisti i oni koji ih podupiru sjete osude kojom je Pio IX. osudio sljedeću izjavu: »metoda i načela koje su drevni antički naučitelji koristili u teologiji, više ne odgovaraju potrebama našeg doba i naprecima znanosti«. - Vrlo su zatim prepredeni u izokretanju naravi i djelotvornosti tradicije, sa ciljem da joj oduzmu svaku važnost i svaki autoritet. Ali za katolike će uvijek postojati autoritet Drugoga nicejskog sabora koji je osudio »one koji se usuđuju [...] po uzoru na opake krivovjerce preziru crkvene tradicije i smišljaju svakojake novosti i zlobne spletke kuju samo da zatre svaki trag legitimne tradicije Katoličke crkve«. Uvijek će vrijediti svečana izjava IV. carigradskog koncila: »Svečano, dakle, izjavljujemo da čuvamo i branimo pravila koja su bilo najpoznatiji sveti apostoli, bilo opći ili mjesni pravovjerni koncili te svaki crkveni otac i naučitelj, pun duha Božjega, dali svetoj katoličkoj i apostolskoj Crkvi.« Zato su rimski prvosvećenici Pio IV. i Pio IX. u ispovijest vjere dodali i sljedeće: »Čvrsto vjerujem i prihvaćam apostolske i crkvene tradicije i sve drugo što ista Crkva nalaže vjerovati i obdržavati.« Jednako kao ni do tradicije modernisti ne drže ni do svetih otaca Crkve. S krajnjom ih drskošću predstavljaju u krivom svjetlu, kao one koji su doduše vrijedni svakog štovanja, ali što se tiče kritike i povijesti potpune su neznalice, za što se mogu opravdati samo činjenicom da su živjeli u doba u kojem su živjeli. Nastoje, na kraju, i svim se silama trude oslabiti i umanjiti autoritet samoga crkvenog učiteljstva, bilo tako da svetogrdno izobličuju njegovo porijeklo, narav i prava, bilo da poput papiga ponavljaju klevete onih koji mu se oštro suprotstavljaju. Baš kao da je za moderniste rečeno ono što je s velikom žalošću pisao naš prethodnik: »Da bi prema mističnoj Kristovoj zaručnici, koja je prava svjetlost, pobudili mržnju i prijezir, sinovi su tame redovito javno protiv nje izvikivali bezumnu klevetu i, preokrećući značenje i samu snagu stvari i riječi, nazivali je prijateljicom tame, čuvaricom neznanja, neprijateljicom svjetla i napretka znanosti.« Nakon svega toga, treba li čuditi, časna braćo, što su katolike, koji su hrabro stali u obranu Crkve, modernisti prikazali kao oličenja zlonamjernosti i zavisti? Nema te uvrede i pogrde koju im nisu nanijeli, a uobičajeno im je optuživati ih da su neznalice i tvrde glave. Ako se i nađe netko tko im zadaje strah jer ih uspijeva svojim naukom djelotvorno pobiti, zavjerom šutnje poigravaju se s njegovim živcima. A taj je način u njihovu odnosu prema katolicima još odvratniji jer, istodobno i bez imalo takta i mjere, obasipaju hvalama one koji su na njihovoj strani, prihvaćaju i s neskrivenim se oduševljenjem dive njihovim knjigama koje vrve novostima. Koliko se više netko drzne uništavati staro, odbacivati tradiciju i crkveno učiteljstvo, toliko više ga smatraju mudrim; i, na kraju, a to mora duboko zgroziti svaku čestitu dušu, ako je netko osuđen od strane Crkve, ne samo da ga javno obasipaju pohvalama nego ga gotovo časte kao mučenika za istinu. Pogođeni i zbunjeni svom tom bukom pohvala i pogrda, mladi, kako s jedne strane ne bi ispali neznalice, a s druge da bi izgledali mudri, vođeni znatiželjom i ohološću, predaju se i prelaze na modernizam.

43. Ovdje već vidimo vještinu kojom modernisti raspačavaju svoju robu. Što sve neće pokušati ne bi li samo povećali broj svojih pristalica? U sjemeništim i na sveučilištima nastoje dobiti katedre da bi ih zatim neprimjetno pretvorili u zlokobna sjedišta oko kojih se širi zadah smrti. Svojim propovijedima u crkvama usađuju, premda možda na skriven način, u srca svoja učenja, otvoreno ih obznanjuju na kongresima, uvode ih i veličaju u društvenim ustanovama. Pod vlastitim imenom ili pseudonimom objavljuju knjige, dnevnike, časopise. Isti pisac ponekad pak koristi više imena, kako bi nesmotrene obmanuo kako je knjiga djelo više autora. Na kraju djelovanjem, riječju, perom pokušavaju sve moguće pa se čini gotovo da ih je spopalo bjesnilo. A kakav je ishod svega toga? Nažalost s velikom tugom promatramo kako je veliki broj mladih u koje su se polagale najveće nade da će sutra u Crkvi vršiti najviše službe skrenuo s pravoga puta. Suzu prolijevamo zbog mnogih koji, premda nisu otišli tako daleko, ipak, zadojeni krivim učenjem, razmišljaju, govore i pišu slobodnije no što to priliči katolicima. Ima ih među laicima i među svećenicima, ima ih čak i u samim redovničkim obiteljima. U pristupu Svetom pismu pribjegavaju modernističkim pravilima. Pišu povijest te pod prividom da govore cijelu istinu sve ono što baca sjenu na Crkvu s loše skrivenim zadovoljstvom marljivo iznose na svjetlo. Nastoje što je više moguće izbrisati pobožne narodne tradicije, slijedeći određeni apriorizam. Pokazuju prezir prema svetim relikvijama kojima ne treba druge preporuke osim njihove drevnosti. Na kraju, muči ih isprazna čežnja da svijet priča o njima, te uvjeravaju sebe da se to neće dogoditi ako budu govorili ono što se uvijek i što su svi govorili. Istodobno su možda čak i uvjereni da iskazuju čast Bogu i Crkvi, ali im u stvari nanose tešku uvredu, ne toliko zbog toga što čine, koliko zbog namjere kojom djeluju i zbog velike pomoći koju pružaju drskim modernistima.

Sredstva pomoći

44. Toj bujici, skrivenih i otvorenih, teških zabluda potrudio se riječima i djelima snažno suprotstaviti naš prethodnik blažene uspomene Lav XIII., osobito što se tiče zabluda vezanih uz Sveto pismo. Ali modernisti, kao što smo vidjeli, ne daju se oni tako lako zastrašiti: hineći veliko poštivanje i najveću poniznost, preokrenuli su smisao papinih riječi, a njegove akte predstavili kao da se odnose na druge a ne na njih. Tako je to zlo svakog dana bivalo sve jače. Odlučili smo dakle, časna braćo, dalje ne okolišati i poduzeti energičnije korake i mjere. Molimo vas i preklinjemo da uz tako važan zadatak prionete budno, revno i snažno. A ono što tražimo očekujemo od vas to također tražimo i to očekujemo od ostalih pastira duša, odgojitelja i učitelja mlađeg klera, a na osobit način od viših redovničkih poglavara.

I. - Studij skolastičke filozofije

45. Ponajprije, što se tiče studija, želimo i određujemo da skolastička filozofija bude temeljem svetih nauka. Nije potrebno ni napominjati da *»ako se među skolastičkim učiteljima nađe nešto što bi se moglo smatrati*

pretjerivanjem u istančanosti, ili što je potpuno lišeno vjerojatnosti, to nemamo želje postavljati za uzor trenutnim generacijama«. I neka se jasno razumije povrh svega da je skolastička filozofija koju propisujemo ona koju nam je predao Anđeoski Naučitelj i stoga proglašavao da sve odredbe našeg prethodnika o ovom pitanju ostaju u potpunosti na snazi, te, ukoliko je potrebno, ponovno proglašavamo, potvrđujemo i određujemo da ih se svi strogo pridržavaju. U sjemeništima gdje su možda zanemarene neka ih biskupi nametnu i zahtijevaju njihovo pridržavanje, i neka se to primijeni i na nadstojnike redovničkih ustanova. Nadalje, neka profesori upamte da ne mogu zanemariti sv. Tomu, osobito u metafizičkim pitanjima, bez velike štete.

46. Na ovim filozofskim temeljima valja čvrsto sazdati teološko zdanje. Promičite studij teologije, časna braćo, svim sredstvima koja su u vašoj moći, kako bi je vaši klerici pri izlasku iz sjemeništa mogli poštovati i ljubiti i uvijek nalaziti u njoj radost. *»Jer u silnom i obilnom mnoštvu nauka koji se otvaraju pred umom željnim istine, svatko znade kako staro načelo opisuje teologiju kao onu koja je toliko daleko ispred ostalih da joj svaka znanost i umjetnost treba služiti i biti joj poput pomoćnice*«. Dodat ćemo da smatramo vrijednima pohvale one koji s punim poštovanjem prema tradiciji, svetim ocima i crkvenom učiteljstvu, dobro odmjerenom prosudbom i vođeni katoličkim principima (što nije uvijek slučaj), nastoje objasniti pozitivnu teologiju osvjetljujući je istinitom poviješću. Sigurno pozitivnoj teologiji valja posvetiti više pozornosti nego u prošlosti, ali to treba činiti bez štete po skolastičku teologiju i treba odbacivati kao moderniste one koji uzdižu pozitivnu teologiju na takav način da se čini da preziru skolastičku.

47. Što se tiče profanih disciplina dovoljno je podsjetiti na ono što je naš prethodnik vrlo mudro istaknuo: *»Hrabro prionite uz proučavanje stvari prirode. Kao što se sadašnji naraštaji s pravom dive domišljatim iznašašćima i korisnim smjelim pothvatima našeg doba na tome području, tako će ih budući naraštaji trajno hvaliti i veličati.*« Ipak neka to ne bude na štetu svetih studija. Na to je upozorio isti naš prethodnik ovim ozbiljnim riječima: *»Uzrok tih zabluda, kada se pomno promotri, sastoji se ponajprije u činjenici da je u našem dobu što se revnije prijanja učenju prirodnih znanosti, toliko se manje pažnje posvećuje ozbiljnijim i uzvišenijim disciplinama. Neke su od njih naime gotovo potpuno pale u zaborav, druge se tretira kao neozbiljne i dosadne predmete, i, ono što je sramotno, nagrđene su opakim rečenicama i golemim zabludama.*« Ovim zakonom naređujemo da se u sjemeništima uvede reda što se tiče prirodnih znanosti.

II. - Praktična primjena

48. Sve ove odredbe, kao i one našega prethodnika, valja imati na umu pri odabiru upravitelja i profesora za sjemeništa i katolička sveučilišta. Tko god bi se našao na bilo koji način prožet modernizmom treba bez promišljanja biti isključen s tih dužnosti, a oni koji ih već zauzimaju trebaju biti uklonjeni. Iste smjernice trebaju se usvojiti prema onima koji su naklonjeni modernizmu bilo veličanjem modernista, bilo

opravdavanjem njihovih krivih postupaka, kritiziranjem skolastike, Svetog Oca, ili odbijanjem poslušnosti crkvenoj vlasti u bilo kojem od njezinih iskaza; prema onima koji pokazuju naklonost naspram novotarija u povijesti, arheologiji, biblijskoj egzegezi, te konačno prema onima koji zanemaruju svete znanosti ili se čini da daju prednost svjetovnim. U svim ovim pitanjima studija, časna braćo, ne možete biti pretjerano budni niti pretjerano postojani, ponajviše u izboru profesora, jer prema pravilu studenti se oblikuju prema primjeru svojih učitelja. Snažni u svijesti o svojoj dužnosti, uvijek djelujte razborito ali energično.

49. Jednaki mar i strogoću treba upotrijebiti pri ispitivanju i odabiru kandidata za sveti red. Neka bude daleko od svećenstva svaka naklonost prema novotarijama! Bog mrzi ohole i tvrdoglave. Uбудuće doktorat teologije i kanonskog prava ne smije se nikada dodijeliti nekome tko nije prošao redoviti tečaj skolastičke filozofije; ako je već dodijeljen ima ga se smatrati ništavnim i nevaljanim. Određujemo da se pravila o pohađanju sveučilišta za svjetovne i redovničke klerike Italije, postavljena 1896. od Svete kongregacije za biskupe i redovnike, sada proširuju na sve države. Klerici i svećenici upisani u katolički institut ili sveučilište ne smiju ubuduće slušati na svjetovnim sveučilištima one predmete za koje postoje katedre na katoličkim institucijama kojima pripadaju. Ako je ovo igdje bilo dopušteno u prošlosti, određujemo da u budućnosti prestaje biti. Neka biskupi iz upravnih odbora takvih katoličkih instituta i sveučilišta budno paze da se ove naše zapovijedi vjerno poštuju.

III. – Dužnost biskupa da bdiju nad publikacijama

50. Također je dužnost biskupa sprječavati čitanje već objavljenih djela zaraženih modernizmom ili sklonih modernizmu, te sprječavati objavljivanje onih koja još nisu objavljena. Nijedna knjiga, članak ili časopis ove vrste ne smije se nikada pripustiti sjemeništarcima ili sveučilišnim studentima. Šteta bi za njih bila jednaka onoj koju bi uzrokovalo nećudoredno štivo - štoviše, bila bi i veća jer takva djela truju kršćanski život na samom njegovom izvoru. Ista odluka ima se primijeniti i na djela nekih katolika koji, premda sami nisu loših namjera nego slabo poučeni teološkim naukama i prožeti modernom filozofijom, nastoje ovu uskladiti s vjerom, i, kako oni kažu, okrenuti je u korist vjere. Ime i ugled ovih autora dovode do toga da ih se čita bez nepovjerenja pa su stoga tim opasniji u pripremanju puta za modernizam.

51. Da vam pridodamo još nekoliko općih smjernica, časna braćo, u pitanju takvoga značaja, nalažemo vam da učinite sve što je u vašoj moći kako biste istjerali iz vaših biskupija, čak i svečanim interdiktom, svaku pogubnu knjigu koja se ondje možda nalazi u opticaju. Sveta Stolica ne zanemaruje nijedno sredstvo kako bi stala na kraj djelima ove vrste, no njihova je množina toliko narasla da ih je nemoguće sve cenzurirati. Stoga se događa da lijek katkada stiže prekasno, jer bolest već učvrsti svoj korijen tijekom odgađanja. Želimo, stoga, da biskupi, ostavivši po strani svaki strah i zemaljsku brigu, ne mareći za prosvjede pokvarenih, svakako blago ali i postojano, čine svatko svoj dio u ovom djelu, spominjući se odredbi Lava XIII. u

apostolskoj konstituciji *Officiorum*: »Neka se ordinariji, djelujući ovdje i kao izaslanici Apostolske Stolice, potrudite da bi zabranili i stavili izvan dosega vjernika štetne knjige ili druga djela tiskana ili u optičaju u njihovim biskupijama«. U ovome odlomku biskupi, doista, primaju pravo, ali im je također nametnuta i dužnost. Neka nijedan biskup ne misli da zadovoljava ovu dužnost prijavljujući nam jednu ili dvije knjige, dok se veliko mnoštvo drugih iste vrste objavljuje i okolo kruži. Neka vas ne zadržava ni činjenica da je knjiga drugdje pribavila *Imprimatur*, kako zbog toga što ovo može biti tek hinjeno, tako i što je mogao biti odobren iz nemara ili lakomislenosti ili pretjeranog povjerenja u autora, kao što se može katkada dogoditi u redovničkim zajednicama. Pored toga, kao što ista hrana ne odgovara jednako svima, može se dogoditi da knjiga koja je u jednom mjestu bezopasna, zbog različitih okolnosti u drugome bude štetna. Stoga, ako biskup, nakon savjetovanja s razboritim osobama, procijeni potrebnim osuditi bilo koju od takvih knjiga u svojoj biskupiji, dajemo mu ne samo dovoljnu mogućnost da to učini, nego mu to namećemo kao dužnost. Naravno, naša je želja da pri takvim aktivnostima upotrijebi odgovarajući obzir, i katkad će biti dostatno ograničiti zabranu samo na svećenstvo; no čak i u takvim slučajevima bit će obveza katoličkih knjižara ne prodavati knjige osuđene od biskupa. I dok smo kod ovog pitanja o knjižarama, želimo da se biskupi pobrinu da one iz želje za zaradom ne prodaju nepouzdanu knjige. Sigurno je da se u katalozima nekih od njih nerijetko s nemalim pohvalama oglašavaju knjige modernista. Odbiju li poslušnost neka im biskupi bez ustručavanja oduzmu naslov katoličkih knjižara; isto tako i s još većim razlogom, ako imaju naslov biskupskih knjižara, a ako imaju naslov pontifikalnih, neka ih se prijavi Apostolskoj Stolici. Konačno, podsjećamo sve na XXVI. članak gore spomenute konstitucije *Officiorum*: »Svi oni koji su pribavili apostolsko dopuštenje čitanja i čuvanja zabranjenih knjiga, nisu time ovlašteni čitati knjige i časopise zabranjene od strane lokalnih biskupa, osim ako im apostolsko dopuštenje izričito dozvoljava čitanje i čuvanje knjiga osuđenih od bilo koga«.

IV. - Cenzuriranje

52. No nije dostatno sprječavati čitanje i prodaju loših knjiga - potrebno je spriječiti i njihovo tiskanje. Neka biskupi stoga budu krajnje strogi pri dodjeljivanju dopuštenja za tiskanje. Prema pravilima konstitucije *Officiorum*, mnoge publikacije zahtijevaju autorizaciju ordinarija, a u nekim biskupijama postao je običaj imati prikladan broj službenih cenzora za ispitivanje djela. Iznimno pohvaljujemo ovu ustanovu, te ne samo savjetujemo, nego i zapovijedamo da se ona proširi na sve biskupije. Neka se stoga u biskupskim kurijama imenuju cenzori za reviziju djela namijenjenih tiskanju, i neka se cenzori odaberu iz obje grane svećenstva - svjetovnog i redovničkog - ljudi od dobi, znanja i razboritosti koji će znati slijediti zlatnu sredinu u svojim prosudbama. Njihova će služba biti ispitivanje svega što zahtijeva odobrenje za tisak prema člancima XLI i XLII gore spomenute konstitucije. Cenzor svoju odluku izdati napismeno. Ako je ona povoljna, biskup će odobriti publiciranje izrazom *Imprimatur*, kojoj uvijek mora prethoditi *Nihil obstat* i ime cenzora. U Rimskoj Kuriji imenovat će se cenzori kao i drugdje, a njihovo imenovanje pripadat će Upravitelju svete

palače, nakon što ih se predloži Kardinalu vikaru i pošto ih odobri Vrhovni Svećenik. Dužnost Upravitelja svete palače bit će i odabir cenzora za svako djelo. Dozvolu za publikaciju udjeljivat će on, kao i Kardinal vikar ili njegov zamjenik, a ovoj dozvoli, kao što je gore propisano, mora uvijek prethoditi *Nihil obstat* i ime cenzora. Samo u vrlo rijetkim i iznimnim slučajevima, na temelju razborite odluke biskupa, moći će se izostaviti ime cenzora. Ime cenzora neka se nikad ne obznanjuje autoru prije nego što cenzor donese povoljnu odluku, tako da cenzor ne bi imao neprilike bilo kad je zauzet ispitivanjem rukopisa, bilo u slučaju da uskrati odobrenje. Cenzori neka se nikad ne biraju među redovnicima dok se privatno ne dobije mišljenje provincijala, ili u Rimu generala, a provincijal ili general moraju dati savjesnu procjenu o karakteru, znanju i pravovjerju kandidata. Podsjećamo redovničke poglavare o njihovoj svetoj dužnosti da se nikada ne dopustiti objavljivanje bilo čega od strane njihovih podređenih bez njihove dozvole ili dozvole ordinarija. Konačno, potvrđujemo i objavljujemo da naslov cenzora nema vrijednosti i ne može se navoditi u obranu privatnih mišljenja osobe koja ga posjeduje.

Svećenici kao urednici

53. Nakon što smo toliko toga iznijeli općenito, sada posebno zapovijedamo pažljivije pridržavanje članka XLII gore spomenute konstitucije *Officiorum*. *Svjetoj svetoj dužnosti da se nikada ne dopustiti objavljivanje bilo čega od strane njihovih podređenih bez njihove dozvole ili dozvole ordinarija.* Ovo dopuštenje će se oduzeti svakom svećeniku koji ga pogrešno upotrijebi pošto je opomenut. Što se tiče svećenika koji su dopisnici ili suradnici u časopisima, pošto se nerijetko događa da za svoje članke i časopise pišu sadržaje zaražene modernizmom, neka se biskupi pobrinu da ne bude dopušteno da se ovo događa, a ako ne bi uspjeli u ovoj dužnosti, neka biskupi pribave autoritet izaslanika Vrhovnog Svećenika. Neka bude, koliko je to moguće, poseban cenzor za novine i časopise koje vode katolici. Njegova će služba biti da pročita svaki broj u odgovarajućem vremenu nakon njegova objavljivanja i nađe li u njemu štogod opasno neka odredi da se to ispravi. Biskup će imati isto pravo čak i onda ako cenzor u izdanju ne pronade ništa sporno.

V. - Kongresi

Već smo spomenuli kongrese i javna okupljanja kao jedno od sredstava koja modernisti koriste za promidžbu i obranu svojih uvjerenja. Uбудuće biskupi ne će dopuštati kongrese svećenika osim u vrlo rijetkim prilikama. Kada ih dopuste, to će biti jedino pod uvjetom da se na njima ne obrađuju stvari koje pripadaju biskupima ili apostolskoj stolici, da se ne dopuste nikakva rješenja ili zahtjevi koji bi naznačivali prisvajanje svetog autoriteta, te da u njima ne bude spomena modernizma, prezbiterijanizma, ili laicizma. Na kongresima ovog tipa, koji se mogu održati jedino ako je na vrijeme i za svaki slučaj pribavljeno pismeno dopuštenje, svećenici drugih biskupija ne mogu zakonito sudjelovati bez pismenog dopuštenja njihovog

ordinarija. Nadalje, nijedan svećenik ne smije izgubiti iz vida svečanu preporuku Lava XIII.: *»Neka svećenici drže autoritet svojih pastira svetim, neka uzimaju za sigurno da svećenička služba, ako se ne vrši pod vodstvom biskupa, nikada ne može biti ni sveta, ni plodonosna, ni dostojna poštovanja«.*

VI. - Biskupijski nadzorni odbori

55. Ali od kakve će koristi, časna braćo, biti naše zapovijedi i odredbe ako ne budu poslušno i čvrsto provedene? A da bi se to postiglo, čini nam se prikladnim proširiti na sve biskupije uredbe koje su prije mnogo godina s velikom mudrošću za svoje biskupije ustanovili biskupi Umbrije.

»Da bi se«, kažu oni, »iskorijenile zablude koje su već raširene i da bi se spriječilo njihovo daljnje širenje, te uklonilo one učitelje bezboštva po kojima se prenose pogubne posljedice takvoga širenja, ovaj sveti saziv, slijedeći primjer sv. Karla Boromejskog, odlučio je uspostaviti u svakoj biskupiji vijeće koje se sastoji od provjerenih članova obaju grana svećenstva, koji će biti zadužen za primjećivanje postojećih zabluda i instrumenata kojima se uvode i promiču nove, te izvješćivanje biskupa o svemu kako bi se on mogao s njima posavjetovati o najboljem načinu potiskivanja zla u samom začetku i sprečavanja njegovog širenja na uništenje duša, ili, još gore, njegovoga jačanja i rasta.«. Određujemo, stoga, da se u svakoj biskupiji bez odgode uspostavi ovakvo vijeće, kojega sa zadovoljstvom nazivamo 'Vijećem sigurnosti'. Svećenici koji su pozvani sudjelovati u njemu bit će odabrani na sličan način kao što je ranije propisano za cenzore i sastajat će se svaka dva mjeseca određenog dana pod predsjedanjem biskupa. Bit će obvezani na šutnju o svojim prosudbama i odlukama, a njihova će djelatnost biti sljedeća: vrlo će pažljivo motriti na svaki trag i znak modernizma u publikacijama i naučavanju, i da bi zaštitili svećenstvo i mlade, poduzet će sve razborite, hitne i djelotvorne mjere. Neka se bore protiv novotarija u govoru, sjećajući se opomena Leona XIII.: *»Nemoguće je odobriti katoličke publikacije čiji je stil nadahnut nezdravim novotarijama koje kao da se rugaju pobožnosti vjernika i zadržavaju se na pokušaju uvođenja novoga reda uređenja u kršćanski život, novih smjernica Crkve, novih težnji moderne duše, na novom pozivu svećeništva, na novoj kršćanskoj civilizaciji«.* Jezik ovakve vrste ne smije se dopustiti ni u knjigama ni na nastavnim katedrama. Vijeća ne smiju zanemariti ni knjige koje se bave pobožnim tradicijama raznih mjesta, ili svetim relikvijama. Neka ne dopuste raspravljanje o takvim temama u časopisima posvećenima poticanju pobožnosti, ni izrazima koji slute na izrugivanje ili prezir, ni dogmatskim proglasima, osobito onda kada, kao što je često slučaj, ono što se tvrdi kao sigurno ne prelazi granici vjerojatnoga ili je tek zasnovano na pristranom mišljenju. Glede svetih relikvija, neka vrijedi ovo pravilo: kad biskupi, koji su jedini suci u takvim pitanjima, sa sigurnošću znaju da relikvija nije autentična, neka je smjesta uklone od vjernika za štovanje; ako se dogodi da je potvrda autentičnosti relikvije izgubljena u građanskim nemirima ili na koji drugi način, neka relikvija ne bude izložena javnom štovanju dok je biskup ne ispita. Argument o propisu ili dobro osnovanoj pretpostavci treba imati težinu samo kad je pobožnost prema relikviji pohvalna zbog njene starosti, prema značenju

odredbe izdane 1896. od Kongregacije za oprostite i svete relikvije: »*Drevne relikvije trebaju zadržati štovanje koje su uvijek imale, osim kad u pojedinačnim slučajevima postoje jasni argumenti da su lažne ili praznovjerne*«. U prosuđivanju pobožnih tradicija neka se uvijek ima na umu da u ovim pitanjima Crkva upotrebljava najveći oprez i da ne dopušta pripovijedanje tradicija takve vrste u knjigama osim s krajnjim oprezom i s umetanjem deklaracije koju je definirao Urban VIII., a čak ni onda ne jamči istinitost ispriповijedanog događaja; ona jednostavno ne zabranjuje vjerovanje u stvari za koje ne nedostaje ljudskih argumenata. O ovom pitanju, Sveta kongregacija za bogoštovlje, prije trideset godina odredila je sljedeće: »*Ova ukazanja i objave nisu ni odobrena ni osuđena od Svete Stolice, koja je jednostavno dopustila da se u njih vjeruje čisto ljudskom vjerom, zbog tradicije s kojom su povezani, potkrijepljeno svjedočanstvima i dokumentima vrijednim vjerodostojnosti*«. Tko god slijedi ovo pravilo nema razloga za bojazan. Jer pobožnost temeljena na bilo kojem ukazanju, ukoliko se tiče same činjenice, tj. ukoliko je *relativna*, uvijek podrazumijeva hipotezu istinitosti događaja, dok ukoliko je apsolutna, mora uvijek biti zasnovana na istini, uzimajući u obzir da su njen objekt osobe svetaca koje se časte. Isto vrijedi i za relikvije. Konačno, povjeravamo Vijeću sigurnosti dužnost ustrajnog i marljivog nadgledanja društvenih ustanova i djela o društvenim pitanjima kako ne bi davali utočište tragovima modernizma, nego se pokoravali odredbama rimskih prvosvećenika.

VII. - Trogodišnji povrati

56. Da ovo što smo izložili ne bi palo u zaborav, želimo i zapovijedamo da biskupi svih biskupija, godinu dana nakon objavljivanja ovih pisama i potom svake tri godine, dostave Svetoj Stolici marljivo i zaprisegnuto izvješće o svim odredbama koje su u njemu sadržane, i o naucima koji se trenutno nalaze među svećenstvom i osobito u sjemeništima i drugim katoličkim ustanovama, a jednaku obvezu namećemo i generalima redovničkih zajednica s obzirom na njima potčinjene.

57. To je, časna braćo, ono što smo smatrali našom dužnošću napisati vam za spasenje svih koji vjeruju. Protivnici Crkve će nedvojbeno zloupotrijebiti ono što smo rekli kako bi obnovili staru klevetu kojom nas se ogovara kao neprijatelja znanosti i napretka čovječanstva. Da bismo takvim optužbama suprotstavili novi odgovor, namjera nam je na svaki način koji je u našoj moći uspostaviti poseban Institut u kojemu će se, u suradnji s onim katolicima koji su najistaknutiji po svojoj učenosti, promicati napredak znanosti i ostalih područja znanja pod vodstvom i naukom katoličke istine. Dao Bog da mognemo radosno ostvariti naš projekt uz spremnu pomoć svih koji nose iskrenu ljubav prema Kristovoj Crkvi. No o ovoj namjeri govorit ćemo drugom prilikom.

58. U međuvremenu, časna braćo, s punim povjerenjem u vašu revnost i rad, molimo za vas svim srcem i dušom obilje nebeske svjetlosti, da biste usred ovih opasnosti za ljudske duše, usred podmukle najezde zabluda sa svih strana, mogli jasno vidjeti što vam je činiti i da mognete izvršiti zadaću sa svom snagom i hrabrošću. Neka Isus Krist, začetnik i dovršitelj naše vjere, bude s vama svojom snagom i neka Bezgrešna

Djevica, koja uništava sva krivovjerja, bude s vama svojim molitvama i pomoću. A mi, kao zalog svoje naklonosti, najvećom ljubavlju i svim svojim srcem, dajemo vama, vašem svećenstvu i narodu apostolski blagoslov.

(Prijevod brojeva 1-44, 47 preuzet iz: PAPINSKO VIJEĆE ZA KULTURU, *Vjera i kultura – antologija tekstova papinskog učiteljstva od Lava XIII. do Ivana Pavla II.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 55.-88. str.; brojevi 45-45, 48-58 priređeni prema engleskom prijevodu: http://www.vatican.va/holy_father/pius_x/encyclicals/documents/hf_p-x_enc_19070908_pascendi-dominici-gregis_en.html)